

De kapittelschool van de collegiale Sint-Salvator te Brugge 1516-1594

In een vroegere bijdrage ¹ over de kapittelschool van de Brugse Onze-Lieve-Vrouwekerk diende ik mij te beperken niet alleen tot voornamelijk een naamlijst van rectores en scholastri, doch bovendien eindigde de informatie die de kapittelakten brachten, praktisch met het jaar 1553. De bedoeling van deze bijdrage lag natuurlijk niet in een intensieve studie van het schoolwezen in die kapittelschool, doch de toestand van het fonds zelf, vóór de overbrenging ervan naar het Rijksarchief te Brugge, was van die aard dat verdere studie toen niet mogelijk was.

Ook de studie van de kapittelakten van de Sint-Salvator-kerk verloopt niet zonder veel belangrijke hiaten. Vooreerst de toestand van het fonds zelf. Volgens de inventaris zijn volgende reeksen op het archief van het Bisdom aanwezig : de reeksen 1490-1516 ; 1516-1539 ; 1539-1558 ; 1558-1571 ; 1571-1594 ; 1594-1599. Ik beperk me uiteraard tot de zestiende eeuw. Zowel de eerste als de laatste reeks ontbreken echter totaal. Bovendien ontbreken de jaren 1580-1584, wegens tijdsomstandigheden uitgescheurd, helemaal. Het ontbreken van gegevens over de jaren 1490-1516 is wel bijzonder rampspoedig omdat Sint-Salvator precies in 1501 tot kapittelkerk werd verheven en duidelijk toen een schoolsysteem heeft behouden, dat afwijkt van wat te Brugge — althans in de Donaaskerk — waarneembaar was. Die afwijking ligt niet in de eerste plaats bij de leraren

---

1. A. Dewitte, *Scolastri en rectores scholarum aan de O.-L.-Vrouw-kapittelschool te Brugge (ca. 1480-1553)*, in *Hand. Em. Br. XCIX* (1962), blz. 265-274.

zelf. Net zoals in Sint-Donaas en bij de O.L.Vrouwkerk zijn de rectores practisch allemaal magister artium. Ook de periode van « les geven » is niet opvallend langer of korter dan in de twee andere scholen : voor Sint-Donaas gemiddeld 4 à 5 jaar, O.L.Vrouw 2 à 3 jaar, Sint-Salvator de middeleweg : 3 à 4 jaar ².

Wel zijn 12 op de 18 titularissen (uit de periode 1518-1586) in Sint-Salvator priester, afkomstig uit zeer diverse bisdommen : Doornik 5, Luik 2, Brugge, Noyon, Mechelen, Kamerijk en Gent telkens 1. Voor Sint-Donaas ³ is dit slechts 6 op 18 ; voor O.L.Vrouw 5 op 13. Dit kan uiteraard toevallig zijn, doch wanneer steeds maar in de kapittelakten wordt herhaald dat zowel de rector scholarum ⁴ als de magister cantus tot taak hebben de religieuze zin van de studenten, én — voor de scholaster — van de leden van de collegiale op te wekken, in het laatste geval desnoods door financiële boete ; wanneer het statuut van de rector uitsluitend handelt over de verplichtingen de kerkzang in te studeren ⁵ en erop te waken dat de kinderen tijdig in de

2. Bij de hoge uitzonderingen dienen vermeld: J. Neuten in St.-Salvator, die er 24 jaar rector bleef, en G. Vanden Reviere, 9 jaar; D. Spetebroot in O.L.-Vrouw, 9 jaar rector en daarna 21 jaar scholaster; G. Schynck in Sint-Donaas: 12 jaar rector, en J. Hemme 7 jaar rector en 2 jaar scholaster.

De gegevens over Sint-Donaas worden ontleend aan A.C. De Schrevel, *Histoire du Séminaire de Bruges*, dl. 1, Brugge 1895. Typisch voor de 16e eeuw is het lukraak gebruiken van de naam scholasticus. In Sint-Salvator b.vb. wordt hij, behalve de periode 1519-1529, evenveel gebruikt als rector scholarum. Zelfs voor parochiekerken zonder kapittelschool vinden wij namen van scholastici zoals in febr. 1528 voor de St.-Walburgakerk : Johannes van Eghene (K.A. 1516-1539, fol. 102) ; in maart 1559 voor de St.-Annakerk : Judocus Oste (K.A. 1558-1571, fol. 13 v.).

3. Wanneer J. Hemme in Sint-Donaas in 1491 tot rector wordt benoemd, wordt zelfs gezegd dat hij de benoeming krijgt, spijs het feit dat hij priester was : *cum dispensatione quod sacerdos est*.

4. De term rector scholarum wordt ook vervangen door scholaster (vanaf 1529). Zo gebruikt men naast magister cantus ook magister cholarium of gewoon cantor.

5. De chorales die blijken verstandig te zijn, worden, nadat hun stem minder vast wordt, naar leraren in stad als J. van Gelder of W. Lienkercke gestuurd, om meer dan een *debile fundamentum grammaticae* op te doen. In feite kwam dit ook voor in de Donaaskerk, waar chorales werden uitgestuurd te Brugge naar J. de Meyere,

diverse diensten aanwezig zijn ; wanneer men tenslotte constateert dat zelfs de *primaire grammatica* in de school geen schijn van kans krijgt te worden aangeleerd, aan de choralen althans, dan is het logisch zich af te vragen wat het verschil — tenzij een hiërarchisch — kan zijn tussen de taak van de rector en de *magister cantus*, ten tweede of de school wel een andere bedoeling had dan jonge mensen tot vrome, doch niet geletterde, christenen om te vormen. De naam Latijnse School is blijkbaar hier niet van toepassing.

Zo kwam ik ertoe met evenveel aandacht de gegevens betreffende de *rectores* als betreffende de *magistri cantus* te controleren. Het was meteen duidelijk dat de uitgave van D. Van de Castele ⁶, hoofdzakelijk ten gerieve van de muziekhistorici, van de lijst der *magistri cantus* niet alleen een groep gegevens van biografische aard had achterwege gelaten, doch er bleek tevens dat volgende 5 namen niet eens vermeld werden : *Bertrand Nicolai* (1554-1555), *Firmin de le Fonteyne* (1558), *Mechior Haghebaert* (id.), *Jacob des Cornets* (1561), *S. Stassaert* (1572). Ik meen dat het belangrijk kon zijn de lijst van Van de Castele niet alleen aan te vullen, doch tevens daar, waar Van de Castele wel citeert, een concordantielijst aan te leggen met de folia der kapittelakten. Uiteraard kon deze studie slechts enigszins volledig zijn als ik ook een zo volledig mogelijke lijst aanlegde met de namen der armenkinderen die als chorales werden aanvaard. Tussen 1516 en 1593 komen daar 42 namen in voor. Het zijn zowel wezen, als zonder meer armenkinderen ; soms zoals de zoon van de schilder Louis Blandein, of de zoon van de chirurgijn Judocus, betreft het occasionele opnamen ⁷. Er zijn er die 8, 10, tot 12 dienstjaren als choraal vervullen. Ze zijn afkomstig zowel uit

naar de school der Wilhelmiëten, naar Eeklo en Gent (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 56).

6. D. Vande Castele, *Extraits des Registres capitulaires de Saint Sauveur*, in *Hand Em. Br.* XXII (1870), blz. 142-156.

7. K.A. 1539-1558, fol. 103 v. ; K.A. 1558-1571, fol. 77 v.

Brugge als Aardenburg, Torhout, Roeselare, Menen, Ronse, Armentières, Béthune, Valenciennes ; één komt zelfs ergens uit Holland.

Op die manier heeft onderstaande bijdrage als bijlagen I en II de lijsten, met de namen en referenties, van de *magistri cantus* en de *pueri chorales*.

De kapittelschool tot 1519.

Op 27 september 1501 werd door P. Quicke, sinds 1497 bisschop van Doornik, Sint-Salvator tot kapittelkerk verheven. Aan het hoofd werd een deken benoemd ⁸, onder hem waren drie pastores, van Sint-Salvator resp. Sint-Jacob en Sint-Walburga te Brugge ; daarnaast werden nog 20 kanunniken benoemd ⁹. Dit grote aantal is reeds dadelijk opmerkenswaardig gezien het getal voor Sint-Donaas 10 bedroeg, voor de O.L.Vrouwekerk 11. Dat de prebendes (sommige dateren van 1224, en krijgen in 1501 een kanunnik als titularis), die deze kanunnikaten ondersteunden, reeds vanaf het begin te gering waren om in het levensonderhoud der titularissen te voorzien, kan niet alleen worden toegeschreven aan de algemene inflatie van de beginjaren der zestiende eeuw.

Bij de benoeming van J. Blocqueel tot scholaster in 1519 b.vb., wordt erop gerekend dat de titularis zelf zal pogen

---

8. J. Foppens, *Aub. Miraei Opera Diplomatica et Historica*, 3e uitg. dl. 2. Brussel, 1723, blz. 1271-1274. Op 13 jan. 1600 werd het getal van 20 reeds teruggebracht op 12. Over de prebendae en kapellaniën zie K. Verschelde, *De Kathedrale van Sint-Salvator te Brugge*, Brugge, 1863, blz. 98 e.v.

9. De dekens uit de zestiende eeuw waren : tot 1532 H. Zwynghe-dau, 1532-1536 Johannes Louf, 1536-1552 Petrus de la Karreest, 1552-1559 Willem de Houwere, 1559-1580 Dionysius Paullin ; tussen 1584-1588 is Roland Vanden Bussche, can. en *pastor primae portionis*, waarnemend deken (*presidens-praeses capituli*) ; in 1588 wordt Petrus de Cueninck tot nieuwe deken benoemd. De juiste datum van het afsterven van Paullin ontgaat ons gezien de hiaten in de K.A. De benoeming van de deken berust concreet gezien bij het kapittel en de bisschop van Doornik (pas vanaf 1565 treedt de bisschop van Brugge in diens plaats) hoewel van rechtswege de landvoogd (namens de vorst) bij beurtrol de voorrang moest krijgen.

nieuwe bezittingen te verwerven om deze stichting de mogelijkheid te geven verder te bestaan ¹⁰. Hierbij aansluitend is de ervaring i.v.m. een stichting voor de *pueri chorales*, wat meteen een introductie brengt op de eerste schoolorganisatie.

In 1507 citeert Van de Castele een programma voor de *magister cantus* waarbij deze op maandag, dinsdag, woensdag en donderdag, 's zomers om 17 uur, in de winter om 16 uur, na de vespers, zangles dient te geven aan zijn *pueri chorales* en aan de *scholares* ¹¹.

De oudste gegevens betreffende een stichting voor deze *pueri* vinden wij pas vermeld in het jaar 1508; dan doet Bernard de Curia ¹² schenking van een huis, naast het kerkhof, om daarin de chorales te laten logeren en tevens te onderhouden. Waarmee deze kinderen zouden worden onderhouden is niet duidelijk, evenmin als het aantal der chorales en het huis waarin zij vóór 1508 werden opgenomen. Wellicht werd het onderhoudsgeld door De Curia jaarlijks bijgepast, wat zijn jaarlijkse rente, die hij laat legaliseren in 1521, zou uitleggen. Deze rente van 20 lb. groten moeten de chorales echter delen met de clerici installati, hoewel wel wordt gestipuleerd dat elke choraal over 3 lb. gr. per jaar beschikking krijgt ¹³.

Wanneer wij aannemen wat De Damhouder vertelt, dat de kerk zes chorales zou hebben onderhouden, dan zijn de

10. Zie verder blz. 19, 20-21.

11. D. Van de Castele, *a.w.*, blz. 143-144. Zoals boven vermeld kan deze bron niet meer worden gecontroleerd. De cantor was verplicht jaarlijks 1 mis, 1 mottet en 1 nieuwe psalm te componeren.

12. B. de Curia was notaris van het Hof van Doornik, in 1506 secretaris, in 1514 resignerend scholaster aan de O.L.-Vrouwkappittel-school te Brugge, waarna hij naar St.-Niklaas vertrok. A. Dewitte, *a.w.*, blz. 270. De schenking vinden wij terug in *K.A. 1571-1594*, fol. 55v.-56v., 89v.

13. *K.A. 1516-1539*, fol. 38v., 6 aug. 1521: 20 *Lib. gr. mon. Fl. in annis perpetuis ad fundationem puerorum choralium et augmentationem lucri clericorum installatorum ejusdem ecclesiae...* (Zie ook *K.A. 1571-1595*, fol. 144). In dank voor de stichting van 1508 kreeg B. de Curia in 1517 een *liberam sepulturam* toegewezen, *in summo choro retro magnum altare* (*K.A. 1516-1539*, fol. 8v.; zie ook fol. 89v.).

clerici wel bijzonder misdeeld bij deze schenking. Normaal echter treffen wij het getal vier aan, wanneer de totale sterkte der chorales wordt vermeld ¹⁴. Dit lijkt ook het meest overeen te komen met de lijst der chorales die in bijlage II wordt opgegeven ¹⁵. In aanmerking nemend dat deze lijst niet volledig is, komen wij over een periode van 77 jaar tot een lijst van 42 kandidaten. Dit brengt een gemiddelde van 11 titularissen voor 4 vacatures en een tijdsduur van 7 jaar als choraal door te brengen, b.vb. van 7 tot 12 à 13 jaar. Neemt men 6 vacatures dan wordt de tijdsduur 11 jaar, wat zelfs uit andere bronnen in diezelfde kapittelakten niet normaal lijkt, gezien de namen van J. Ploquyn, Judocus, zoon van de chirurgijn Judocus, en G. Bonteflour, met resp. 10, 8 en 12 jaar dienst als choralen, met nadruk om die reden worden vermeld ¹⁶.

Terugkerend op de fundatie van 3 lb. per choraal is er geen reden zo bijzonder enthousiast te zijn, evenmin overigens als over de schenking van het huis der choralen zelf. Dit huis blijkt reeds in 1544 zo bouwvallig te zijn dat men er een koper voor zoekt, gezien men nergens vandaan geld vindt om de nodige herstellingswerken te laten uitvoeren ¹⁷.

14. In 1549 en 1554 worden 4 chorales uitbesteed bij de cantor Chr. Verbaere (*K.A.*, 1539-1558, fol. 102v., 184); Verbaere wordt in 1558 *musicus, tabularius chori* genoemd, in 1559 *chorista* (*K.A.* 1558-1571, fol. 1 en 15v.). Hij stierf in 1573 (*Id.*, fol. 41). Nogmaals deze vier waren eerder al uitbesteed bij de kanunniken Jacob Verlet en Peter vander Donck; in 1555 is er sprake van 4 chorales die verblijven bij magister choralium J. Despaers (*K.A.* 1539-1558, fol. 184, 226). De vermelding De Damhouder zie K. Verschelde, *a.w.*, blz. 284.

15. Voor Sint-Donaas is het getal van choralen in 1421 eveneens vier, in 1484 zes; vanaf die laatste datum wonen zij in bij de succentor en valt hun onderhoud ten laste van het kapittel (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 34-36). Daarnaast onderhield het kapittel nog 13 refectionales, ook armenkinderen, waarvan er vanaf 1548 zes bij de schoolrector inwoonden, vanaf 1550 alle dertien (*Id.*, blz. 39).

16. *K.A.* 1539-1558, fol. 55v., 103v., 193, 216. De eis b.vb. bij het opnemen van de zoon van de cantor Treshault als choraal, was, dat hij 8 jaar in dienst moest blijven (1576).

17. *Id.*, fol. 59, 61: te verkopen aan de abt van St.-Bertijns. Verdere verkoopplannen in 1554 (fol. 183-184), 1556 (fol. 233) en 1574 (*K.A.* 1571-94, fol. 55v.-65v.).

Een paar giften komen de inkomsten der choralen aanvullen : zo een huis palend aan het bovenvermeld eigendom van De Curia, geschonken door de officialis van Doornik H. Zwyngedau, deken van St.-Salvator tot zijn dood in 1532, tevens kanunnik bij de O.L.Vrouwekerk sinds 1527¹⁸; een gift bij het overlijden van Adam Zwyngedau, groot 10 lb. gr.¹⁹, een jaarlijkse rente van 23 sch. par. per jaar vanaf 1540 geschonken door kanunnik Martin Van den Bussche²⁰ e.a.m. Al met al was de totale inkomst voor het werk der choralen in 1574 opgelopen tot 31 lb. gr. per jaar netto, wat toen, gezien de toename der oorlogssituatie en de algehele geldontwaarding, opnieuw onvoldoende was : *unde ipsi et magister cantus propter gravem annonam ali et interteneri non poterant...*²¹. Ook de magister cantus moest dus van het geld der chorales leven !²². Het is belangrijk op te merken dat ten slotte meer dan één derde der inkomsten, de eventuele huishuur van het huis der chorales nog niet meegetrekkend, afkomstig was van de stichting B. de Curia, stichting die toen reeds 53 jaar oud was. Het doet goed te zien dat de kanunniken zelf pogen het werk der chorales te steunen door hun collega's, die voor misgrijpen door het kapittel worden veroordeeld, een boete op te leggen, die dienen

18. K.A. 1516-1539, fol. 91v.-92 ; K.A. 1571-1594, fol. 56.

19. K.A. 1558-1571, fol. 183v., nov. 1566. In 1555 woonde Adam in het huis der choralen à 5 pond gr. (K.A. 1539-1558, fol. 207v.). Het is ook aan Adam dat het op punt stellen van het legaat van de deken wordt gevraagd (3 sept. 1537).

20. K.A. 1539-1558, fol. 7. Zie verder K.A. 1558-1571, fol. 72v., 23 dec. 1561.

21. K.A. 1571-1594, fol. 55v.-65v. De bedoeling van de inventaris (van 1574) der inkomsten, was deze inkomsten te verhogen door het huis geschonken door de Curia, samen met het aanpalende huis, gegeven door H. Zwyngedau, samen te verkopen aan Maerten Lem, burgemeester van den Korpse. De geviseerde prijs was 600 florijnen in gereed geld en een jaarlijkse rente van 6 lb. gr. ; de verkoop ging uiteindelijk door voor 1584 gulden (à 20 stuivers) en een rente van 6 tot 8 lb.gr. (van 18 pen.).

22. Voor St.-Donaas bedroegen de inkomsten voor 6 choralen en de succentor in 1470 25 lb.gr. (à 20 den.) ; in 1531 werden er nog 2 bij aanvaard, doch in 1564 komt men, wegens financiële moeilijkheden, weer tot zes. De totale inkomsten waren toen 37 lb.gr. (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 41-46).

moet om de choralen te ondersteunen²³. Het bewijst echter dat evenals de stichting der 20 kanunnikale prebendes, ook het werk der choralen eerder improvisorisch dan rationeel was gebeurd. Hetzelfde zullen we bovendien meemaken wanneer men in 1519 poogt over te gaan tot de installatie van de *scholastrìa* en *cantoria*. Uiteraard waren de woelige tijden daar mede oorzakelijk voor.

Tot nog toe hadden de gegevens alleen betrekking op de kinderen die onder de hoede van de magister cantus zang-onderricht kregen. We weten dat ze wellicht slechts 4 in getal waren, dat ze sinds 1508 over een eigen huis beschikken, waarin ze niet noodzakelijk en alleen tot 1574 samen wonen met de magister choralium²⁴, dat de kosten voor hun levensonderhoud bepaald toevallig verzameld worden. Uit de aanvaardingsakten van de chorales blijkt dat hun ouders of voogden op straffe van uitsluiting — gewoonlijk werden zij op verantwoordelijkheid van een kanunnik geïntroduceerd — in elk geval een som moeten overmaken voor het aanschaffen van een tunica, en dat deze zich moeten verbinden de chorales niet van de school weg te trekken zolang ze *habilis et idoneus choro* zijn. Met tunica wordt elders nader omschreven: zowel hemden als broeken en andere gelijkwaardige kledingstukken²⁵. Telkens wordt bovendien gememoreerd dat de ouders of voogden ertoe gehouden zijn de jongens die de school ontvlucht zijn, terug te

23. Zo werd de latere secretaris van het kapittel (1520-1524), daarna kanunnik, Joh. Porrewaeghe, veroordeeld omdat hij «*defloravit duas aut tres juvenulas, constipavit eos et privavit eos ab eorum virginitate...*» tot een boete van 4 lb.gr., over te dragen aan het werk der choralen in 1518 (K.A. 1516-1539, fol. 8v.-9, 12v., 28v.).

24. De cantor, ook magister choralium, kan b.vb. *attenta debilitate* zoals bij A. Jordani «*ex percussione magistri cantus lesionem... vel alias duras tractationes provenisse*» (K.A. 1539-1558, fol. 102) zijn chorales ontzegd worden. Dit ging waarschijnlijk gepaard met verlies van de inkomsten voor de cantor. Normaal wonen ze wel bij de cantor (*Id.*, fol. 187v., 102v., 184 e.a.m.).

25. Zie J. Rycquaerts: *promisitque eidem suo filio (durante dicto tempore) de camisiis, caligis et aliis paribus indumentis providere* (K.A. 1516-1539, fol. 30v.). Slechts Nicolaus, zoon van Bertrand, wordt in 1530 zonder uitzet aanvaard (*Id.*, fol. 137).

brenge. Als *tutores* en *gubernatores* van de choralen worden vernoemd de deken van de Salvatorkerk, de oudste der drie pastores en de twee kanunniken *maioris altaris*; met deze twee laatste worden, tussen 1519 en 1529, de houders van de *cantoria* en *scholastria* bedoeld. Vóór die datum zal het logischerwijze de scholaster, of rector scholarum zijn, met onder zich de cantor ²⁶.

Wanneer één der choralen ziek wordt en de chirurgyn beslist dat de ziekte ongeneeslijk is, wordt de choraal naar huis gestuurd, zoals J. Greyndolf in 1543, Petrus N. in 1554, en Simon vander Scheure in 1557 ²⁷. Ook de choralen die hun stem verliezen, worden zonder meer doorgestuurd, zo J. De Cock in 1544 ²⁸. Het komt wel voor dat choralen om hun bewezen diensten, dus uiteraard wanneer zij van geen nut meer zijn in hun functie, op kosten van het kapittel naar een privé-school worden gestuurd, gezien zij in de kapittelschool slechts een primaire spraakkundige basis krijgen. Voor Sint-Donaas wordt uitdrukkelijk vermeld dat de choralen, nadat hun stem verandert, en zo zij verstandig zijn, bij de rector scholarum worden geplaatst ²⁹. Zo wordt J. Ploquyn naar de school van J. van Gelder te Brugge gestuurd, nadat men eerst zinnens was hem bij de *fratres* te Waarschoot of Gent te doen, ofwel bij magister Adrianus te Eeklo ³⁰. George Bonteflour en Ancelmus N. worden voor twee jaar voor studies *in re litteraria* uitgestuurd ³¹. Alexan-

26. K.A. 1516-1539, fol. 43v.; in 1561: *wij dekene, drie prochiepapi ende twee canneuncken vanden boochmesse als gouverneurs vander goedynghen van de choralen* (K.A. 1558-1571, fol. 67). De twee laatste gouverneurs gaan terug op de prebendes destijds gegeven aan de scholaster en cantor (1519).

27. K.A. 1539-1558, fol. 32, 195v., 267v.

28. *Id.*, fol. 60.

29. A.C. D Schrevel, *a.w.*, blz. 41.

30. *Id.*, fol. 55v. Over Jan van Gelder zie L. Gilliodts-Van Severen, *Mémoriaux de Bruges*, dl. II, Brugge, 1920, blz. 10; zie tevens A. Dewitte, *a.w.*, blz. 273. In dit laatste artikel werd verkeerdelijk Jacob van Gelder gedrukt. Over Willem de Lienkercke, oud-rector (1560-62) van de St.-Donaasschool, zie A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 226. Hij was, bij uitzondering van de overige rectoren, gehuwd.

31. K.A. 1539-1558, fol. 193, 216, 98v.

der De Bois krijgt een toelage (*propter mutationem vocis quod attestabitur ipsum studere in littere latinis* ³²; ook Christian de Moor mag de *litterae latinae* studeren ³³. Bij Ambrosius Van der Beke wordt, voor hetzelfde jaar, als leraar Latijn te Brugge, W. Lienkercke aangeduid ³⁴. Johan de Quercu (De Quesne) krijgt zelfs, na een dienst als choralis van twee jaar en negen maand, een toelage om elders zijn studies te voltooiën; de toelage wordt na twee jaar opnieuw gegeven ³⁵.

Deze laatste opmerking is wel heel belangrijk. Inderdaad hebben wij tot nog toe niets kunnen vernemen over de andere leerlingen van de school, hiervoren scholares genoemd. We weten wel dat zij samen met de choralen op maandag, dinsdag, woensdag en donderdag, na de vespers, zangles kregen met name de instudering van de *versus vigiliarum*, de *gradualia*, en daarnaast ingewijd werden in de *ceremoniae chori*. Op vrijdag, zaterdag, en de dag vóór de feestdag, moet de cantor opnieuw, van 9 u. af, de scholares bezig houden. Op zaterdag dienen zowel de inwonende als de andere scholares door de cantor verwittigd te worden van hun opdracht de volgende zondag: bij beurtrol met twee of drie in superplie te zingen tijdens de diensten, ofwel met kandelaar en kruis in de processie-bij de mis-voorop te gaan ³⁶. Pas in 1518 vernemen wij voor het eerst de naam van een scholaster, of rector scholarum (de naam wordt door mekaar gebruikt). Het betreft magister artium *Conrard Haeck* ³⁷. Hij

32. K.A. 1558-1571, fol. 147v.

33. K.A. 1571-1594, fol. 36.

34. K.A. 1558-1571, fol. 223v.

35. K.A. 1539-1558, fol. 262; K.A. 1558-1571, fol. 15v.

36. D. Vande Castele, *a.w.*, blz. 143-144; gezien de kapittelakten waarop hier wordt gesteund, verdwenen zijn, kunnen wij niet overgaan noch tot controle, noch tot aanvulling i.v.m. de rector der school zelf.

37. Volgende schoolrectoren worden hier na mekaar behandeld; (de datum is de aanvangdatum van hun rectoraat) C. Haeck; 1519 J. Graesscepe; 1528 J. Cottenguies; 1529 J. Neuten; 1553 J. Haecke; 1555 jul. G. Vander Linde; 1555 aug. Rol. Vanden Bussche; 1555 sep. H. Raboot; 1557 N. Van Caneghem; 1562 N. Van Male; 1563 L. Van Westbusch; 1564 C. de la Sale; 1564 sep. G. Vande

wordt op die plaats geciteerd als behouden in zijn functie op voorwaarde dat hij *regat scolares suos in timore, observando ceremonias chori et alios pueros in cantu ad cantandum psalmos diebus duplicibus et festis, discat instruatque eos bene ad legendum et cantandum lectiones quas legere et cantare habeant ne fiat defectus*³⁸. Vooreerst blijkt hieruit niets betreffende ander onderricht dan zangonderricht. Evenmin is de taak van de schoolrector verschillend van deze van de cantor zoals Van de Castele deze citeerde voor 1508 en 1513: ook daar moest de cantor erop waken dat de *ceremoniae chori* vlot gekend waren, instaan voor het aanleren van de kerkelijke gezangen, terwijl het *regere in timore* voor de cantor betekende dat hij er moest op toe zien dat de scholares en choristen niet vrij rond liepen in stad³⁹. Uiteraard zijn de gegevens die wij hier verkrijgen afkomstig uit de kapittelakten, zodat de plaats waar de overige kanunniken met de schooljeugd te doen hebben, in principe de kerk zelf is. Het is echter wel merkwaardig dat de choralen, die in hun functie niet langer van nut zijn, niet naar de kapittelschool worden gestuurd, doch naar de privé-scholen in en buiten stad. Moet hieruit worden afgeleid dat de

---

Reviere; 1573 A. Chastelet; 1575 J. Duust; 1579 M. Nootscale; 1584 G. Jansseune; 158(6) Daniel van Repinghe.

38. K.A. 1516-1539, fol. 9v., 5 juli 1518; op fol. 25 wordt C. Haeck mag. art. genoemd. Haeck doet op 18 mei 1519 afstand van zijn rectoraat (*Id.*, fol. 24v.) en krijgt tussen 21 en 23 mei 1519 de kanunnikale prebende van de H. Catharina (*Id.*, fol. 25-26). In 1536 wordt hem omwille van zijn zwakke gezondheid toegestaan afwezig te zijn in de koordiensten zonder verlies van prebende (*Id.*, fol. 224v.). In 1550 presenteert hij zijn testament (K.A. 1539-1558, fol. 115 en 127v.). Bij zijn dood, 5 juni 1551 treden als testamentuitvoerders op D. Van Riethem, schepen van het Brugse Vrije, en D. Tortelboom, hospitaalmeester van St.-Juliaan (*Id.*, fol. 129-129v.). Hij wordt begraven in de beuck van de kerke jehgensover ende neffens Ste. Catbelijne outhare (*Id.*, fol. 138).

39. D. Vande Castele, *a.w.*, blz. 143-144. De *scholares sui* kunnen naast de choralen zeer duidelijk ook de overige leerlingen zijn. De *signanter choristae* zijn uiteraard geen studenten; we vinden hen onder benamingen als bassus, tenor, contratenor, bassicantor en musici chori. Sommigen zijn zelfs presbyteri. Het komt zelfs voor dat choristen, *pro musica recepti, non firmi sunt in arte musica* (Vande Castele, *a.w.*, blz. 149; K.A. 1558-1571, fol. 15, 17, 200; K.A. 1571-1594, fol. 42).

scholares in het beste geval in feite betalende choralen waren ⁴⁰ ?

Uit de voorwaarden die men Haeck stelde blijkt verder dat de leerlingen onder het gezag van de rector, worden onderscheiden van de *alii pueri*. Deze pueri hebben als onderscheid dat zij geen *scholares sui* zijn ; wij kunnen hen dan uit andere bronnen b.vb. de dienaren der kanunniken noemen (*servitores dominorum*) en de *pueri seu juvenes visitantes alias scholas*. Deze laatste kunnen de uitbesteedde choralen zijn, doch dit is zeer onwaarschijnlijk, gezien deze normaal ook door de pedagogus, bij wie ze in de leer zijn gedaan, worden opgenomen. Blijft dus over dat die kinderen ofwel naar stad waren gestuurd, en gehuisvest waren bij de cantor of rector die hen in *bijwoonste* had, ofwel dat het gewoon kinderen van de kapittelschool waren die, net als de choralen zelf, onvoldoende onderwijs genoten op de school zelf, en uitgestuurd werden naar privé-leraren. Gezien het kapittel hier niet zelf de studies moest betalen, komen deze namen niet voor ⁴¹. Deze *servitores* en *juvenes* worden,

40. Een belangrijke bron voor het leerprogramma, althans wat het aantal lesuren betreft, werd door A.C. De Schrevel (*a.w.*, dl. II, blz. 86 e.v.) opgediept voor Sint-Donaas. Het betreft de reorganisatie van het instituut der refeccionales uit 1550. Per dag waren 5 lesuren voorzien. Het eerste van 6 tot 7.30 u. (in de winter vanaf de metten) ; na de mis de gebeden ; herhaling tot aan de primen ; daarna eten ; tweede lesuur van 9 tot 10 u., met herhaling van de les tot 11 u. Vrij tot 13 u. Lesuur 3 van 13 tot 14 u. Daarna (uitgez. op zaterdag en feestdagen) les van 15 tot 16 u. Van 16 u. tot de lauden, en na de lauden, zangles tot 18.30 u. (winter tot 19 u.). Dit betekent in het totaal zowat 8 uur les en/of studie per dag. De lesuren 1 en 2 (tot 10 u.) konden gewoonlijk niet door de choralen worden bijgewoond, evenmin als het eerste lesuur van de namiddag. Zo kunnen de choralen tenslotte alleen één echt lesuur, naast twee uur zangles, en twee herhalingsoefeningen per dag meemaken, hoewel aangenomen wordt dat de rector ergens tijd vond, tussen 14 en 15 u., om de les van 6 u. - 7.30 u. opnieuw te geven aan de choralen.

41. Een tekst uit 1530 bepaalt : *pueri seu juvenes visitantes alias scholas praeter scholam huius ecclesiae, cuiuscumque etiam sint (servitoribus dominorum serventium duntaxat exceptis) cum aliis pueris nostrae scholae in choro non sedeant nec sedere admittantur* (K.A. 1516-1539, fol. 137v.). Dit lijkt een logische maatregel gezien het aantal lesuren zang dat door deze kinderen wordt overgeslagen bij hun studie elders. Vergelijk de situatie in St.-Donaas bij Vande

ter onderscheiding van de normale scholares, *exteri* genoemd. De *choristae* kunnen niet onder de *pueri* worden gerekend.

Meer dan deze paar gegevens blijken niet uit de nota's die vóór 1519 over het onderwijs worden nagelaten. Zowel voor de rector als voor de magister cantus worden de leerlingen uniform scholares genoemd. Hun publiek zal uiteraard hetzelfde geweest zijn. Uit wat hierna komt zal duidelijker blijken wat van een rector werd verwacht, hoe hij werd benoemd, echter niet wat zijn taak is, in onderscheid met deze van de magister cantus. Zeker is wel dat deze laatste niet tevens de functie van koster of organist bezat ⁴².

De reorganisatie 1519-1529.

De eerste vermelding van deze reorganisatie komt voor op 15 november 1518 ¹. Op 24 januari 1519 worden daarna geïnstalleerd zowel een scholastria als een cantoria, beide geleid door kanunniken; een scolasticus met toezicht op het *regimen scholae* en de *pueri chorum visitantes*; en een cantor, met toezicht op de magister cantus, de clerici installati, de *pueri chorales* en de *ceremoniae chori* ². De kanunniken genoten de prebende *maioris altaris*, der hoogmisse, in tweevoud als oudst bekende prebendes reeds in 1224 gesticht ³.

Castele, *a.w.*, blz. 165: *de buyttenkinderen dewelcke den sanghmeester by ghevalle tot syne bywoonste sal aennemem.*

42. Zo krijgt de cantor J. Pierson op dezelfde datum als C. Haec net dezelfde opmerking: hij moet erop waken, wil hij in zijn functie behouden blijven, *quod pueros suos diligentius instruat in cantu et ut mores debitos in choro observet* (*Id.*, fol. 9v.). Vande Castele (*a.w.*, blz. 158) publiceert een afzonderlijke (fragmentaire) lijst van organisten.

1. *K.A. 1516-1539*, fol. 15.

2. *Id.*, fol. 16 tot 18v. De uitgave van deze tekst, door Aub. Miraeus (*a.w.*, blz. 1272 e.v.) gebeurde zeer adequaat. De datum van ondertekening door de bisschop van Doornik, L. Guillard, is 20 nov. 1518.

3. K. Verschelde, *a.w.* blz. 99; Verschelde spreekt van een prebende der hoogmisse *in sinistro latere en in dextro latere*. De houders van deze prebende, die inkomsten kregen uit tienden te Snellegem en te Nieuwmunster, hadden tot taak om beurt een week de dagelijkse hoogmis te lezen. Dit is blijkbaar niet zo toevallig aan de houders van scholastria en cantoria gegeven, gezien het zangondericht, het aantal en de houding van de aanwezigen op die manier het best kon worden gecontroleerd.

De bedoeling was *ut eo libentius viri probi et graves ad eandem ecclesiam confluerent, et illius promotiones anbelarent* — duidelijk om interessante figuren als kanunniken te kunnen verwerven — *quo se viderent ibidem amplioribus honoribus et prerogativis predictis, utque ecclesia ipsa ex eorum fideli servitio et ministerio prosperius suscipiat incrementum* ⁴. Deze erkenning van het feit dat de Salvatorkerk geen bijzondere bloei kende, moet in geen geval worden uitgelegd als in de eerste plaats doelend op het schoolwezen. Er is vooreerst op geen enkele plaats ⁵ sprake van een nieuw schema dat in de school zou worden opgelegd. De stichtingsakte volstaat met gewoon te zeggen dat de taak van scholaster en cantor moet worden opgevat als corresponderend aan dezelfde functies in de Sint-Donaaskerk te Brugge. Daar had de scholaster als specifieke taak de Latijnse brieven en teksten, samen met overigens alle schriften uitgaande van het kapittel, op te stellen of minstens taalkundig te corrigeren. Hij moest daarnaast de lectiones in het koor onder controle houden en waken op de fundaties ten voordele van de choralen ⁶. Normaal werd hij voor het leven benoemd. Wat de supervisie van de cantor betreft, een dergelijk ambt komt doorgewoone in Sint-Donaas niet voor; daar is de scholasticus supervisor zowel over de rector scholarum als over de succentor, nog phonascus genoemd ⁷.

Bedoeld wordt blijkbaar dat in de Salvatorkerk de autoriteit, zoals deze van de scholaster van Sint-Donaas, over twee personen wordt verdeeld. Broksgewijze voegen de kapittelakten voor Sint-Salvator volgende kenmerken aan beide functies toe: scholaster en cantor moeten zorgen hun eigen pre-

4. K.A. 1516-1539, fol. 16v.

5. Zelfs wanneer de vroegere rector C. Haec in 1519, blijkbaar wegens de reorganisatie, vervangen wordt door J. Graesscepe, wordt geen enkele allusie op deze reorganisatie gemaakt.

6. A.C. De Schrevel, *a.w.* blz. 140. De eed die de scholaster diende af te leggen zie A.C. De Schrevel, *a.w.*, dl. II, blz. 83; deze eed besluit met de verplichting alles te doen wat *ex consuetudine antiqua* tot zijn taak behoort, dus hier uiteraard ook zeer algemene richtlijnen.

7. *Id.*, dl. 1, blz. 137.

bende zelf aan te vullen ⁸ ; beide moeten niet alleen controle uitoefenen op het verloop der lectiones, doch tevens instaan voor de algemene tucht in de kerk zelf. Gezien de herhaalde afwezigheid van de deken H. Zwynghedau ⁹, en gezien door de ministri ecclesiae «*abstinetur verum in modestia vitae clericalis postposita divina officia transcurrendo psallere, extraneaue vana et profana colloquia frequentio intermiscere, tarde ad chorum venire, sine causa rationabili ante finem divini officii chorum exire, etiam tempus debitum sedere, nunc vero stare et sepius dormire* » krijgt de cantor tot taak de clerici installati en de domini (kanunniken) die zich in gebreke bevinden, of hij het zelf waarneemt, ofwel of dit hem ter ore komt, van hun inkomsten te beroven en in een volgende kapittelzitting hun namen door te geven ¹⁰. Deze taak krijgt de cantor reeds in oktober 1519. Het jaar erop krijgt ook de scholaster eenzelfde bevoegdheid ; er wordt daarbij vermeld dat zij beide, samen met de pastoor der Salvatorkerk desnoods ook de oudste der kanunniken mogen oproepen om de tucht te helpen handhaven. De de-

8. K.A. 1516-1539, fol. 17 : *dictaque sua beneficia et dignitates antedictas de bonis sibi a Deo collatis amplius augmentare studebunt...*

9. H. Zwynghedau, licentiaat in de rechten, was naast deken, tot zijn dood in 1532, tevens kanunnik van de O.-L.-Vrouwekerk te Brugge sinds 1527 (*Id.*, fol. 91v.-92), en officialis van het Hof van Doornik te Brugge. Merkwaardig zal Adam Zwynghedau rond de jaren 60 de laatste twee functies van Henricus op zijn naam hebben staan (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 634). Ghislenus Zwynghedau, waarschijnlijk de broer van Henricus, voorkomend als mag. art., wordt in 1522 kanunnik aan de Salvatorkerk en verwisselt in 1523 met Henricus van prebende ; Ghislenus sterft in 1529 en als uitvoerder van zijn fundatie treedt de deken Henricus op (K.A. 1515-1539, fol. 46, 50-51v., 52v. ; 71v.-72, 131, 138). — Ter voorkoming van absentisme door de deken zelf wordt een nieuwe inkomst van 4 pond gr.VI., verkregen in 1521, niet uitgekeerd aan de deken wanneer hij niet resideert (*Id.*, fol. 38).

10. K.A. 1516-1539, fol. 26v.-27v. : *ad corrigendum malos abusos qui in dies in choro, tempore divinatorum, contingunt, iam per clericos installatos, quam etiam per dominos, ad finem quod praedictus dominus cantor in absentia domini decani, totiens quotiens ipse reperiet aut videbit aliquos defectus in dicto choro contingentes, aut etiam cum per ebdomadum sibi aliqui denuntiati fuerint, poterit ille aut illi, qui huiusmodi defectus commiserit aut commiserunt suspendi a distributione.*

ken voegt hier echter aan toe, dat hij deze opdracht niet als een blijvend kenmerk van de houders der cantoria en scholastria ziet ¹¹.

De titularissen, die in 1519 werden benoemd, waren, voor de scholastria Johannes Blocqueel ¹², voor de cantoria Petrus de Westvoorne ¹³. Reeds in de stichtingsakte, uitgaande van de bisschop van Doornik Ludovicus II Guillard, belooft Blocqueel de scholastria te doteren met zijn huis, gelegen in de Zilverstraat, *De Weerelt*; De Westvoorne beloofde een ander huis in dezelfde straat voor de cantorij te zullen verwerven ¹⁴.

---

11. *Id.*, fol. 30 : *Ordinavit et per presentes ordinat (decanus) semper seniore[m] curatorum residentium, in absentia eius, dominosque cantorem et scolasticum ac etiam, si opus foret, seniore[m] in ordine canonicorum ad abusiones et omnes aliorum defectus in ecclesia commissos notandum... nolens tamen per eam (constitutionem) precedentibus actibus capitularibus cantoriae et scholastriae dignitates tanqu岸ibus praejudicium aliquod generari...*

12. J. Blocqueel, sigillifer van het Hof van Doornik genoemd in deze akte, komt in functie op 24 jan. 1519 (*Id.*, fol. 18). Hij voorziet zich van een grafplaats in de salvatorkerk reeds in 1520 (*Id.*, fol. 32v.) en zorgt voor een fundatie na zijn dood voor zichzelf en voor zijn moeder (*Id.*, fol. 74, 76). Op 24 jan. 1530 worden de verplichtingen van het kanunnikaat der hoogmisse overgedragen op Joh. de Rue gezien de zwakke gezondheid van Blocqueel (*Id.*, fol. 133). Bij de dood van de deken H. Zwynghedau (18 mar. 1532) leidde Blocqueel als oudste der kanunniken het kapittel in de moeilijkheden die tenslotte leidden tot de benoeming van Johannes de Louf († 16 april 1536) als nieuwe deken (*Id.*, fol. 167 e.v.). Deze moeilijkheden lagen hierin dat de bisschop De Louf als opvolger had aangeduid, en Maria van Hongarije Petrus de Pottere († 1542). Wellicht droeg Blocqueel vanaf deze datum de naam van vice-patronus der Salvatorkerk (*K.A. 1539-1558*, fol. 8). Op 2 mei 1534 wordt de prebende die Blocqueel sinds 1530 niet meer kon waarnemen, overgedragen op Jacob van Landeghem (*Id.*, fol. 190). Hij benoemt vanaf diezelfde datum Nic. Snellaert en Joh. Porrewaeghe als zijn procuratiehouders, terwijl deze laatste hem in de kapittelvergaderingen vertegenwoordigt. Blocqueel sterft in 1535 (vóór 13 sep.) (*Id.*, fol. 203v.). Als testamentuitvoerder treedt op Jacob van Stakenburch (*Id.*, fol. 225v.).

13. Petrus de Westvoorne treedt in functie op dezelfde datum als Blocqueel (*Id.*, fol. 16v.). Hij wordt in 1528 sigillifer en *decanus christianitatis* genoemd (*Id.*, fol. 102 en 111; volgens Vershelde, *a.w.*, blz. 284 was dit dekenaat een waardigheid die het kapittel zelf mocht verlenen). Op 3 juli 1529 verwerft hij de prebende *de ligno* en de kapellanie O.-L.-Vrouw-ter-Beerst (*Id.*, fol. 123-123v.).

14. *K.A. 1516-1539*, fol. 18 : *et ne huiusmodi dignitates sine dote erectae censeantur, praefatus magister Blocqueel in augmentationem*

In de cantorij komt geen benoeming voor die aansluit op dit nieuwe statuut, wel wordt op 23 mei 1519, dus vier maand na de stichting van de scholastria, een plaatsvervanger voor C. Haeck benoemd. Het betreft de presbyter, Johannes Graesscepe¹⁵. Er worden bij die gelegenheid statuten gemaakt, waarover de rector scholarum, titel die men wenst te reserveren voor de ondergeschikte van de scholaster, de eed dient af te leggen. De uitgebreidheid van die statuten wekt wel verwondering, vergeleken bij de teksten die wij kennen voor de andere Brugse kapittels¹⁶:

dictae scholastriae dedit et donavit perpetuo domum et fundum quos detinet et possidet hodierno die, sitos in platea argentea, infra limites dictae parochiae S. Salvatoris, vulgo nominatos De Weerelt, omneque jus et actionem sibi in eis quomodolibet competentes, praefatae ecclesiae ad opus hujusmodi scholastriae et Scolastici ex nunc cessit et transportavit, nihil eorum sibi reservando. Dit huis, dat volgens de notulen reeds op 7 nov. 1516 door Blocqueel werd geschonken, dus uiteraard vooraleer hij tot scholaster werd benoemd, poogde men reeds op 27 juli 1536 te verkopen aan Joh. Snouck, gezien de bepaald slechte staat en de talrijke herstellingswerken, waardoor het eerder tot last werd (*Id.*, fol. 223). De bedoeling was in geen geval daarin de schoolrector te laten wonen (zie de huurcontracten in 1535 voor J. de Louf - fol. 206 -, in 1537 voor Peter van Gurckhem - fol. 237v.). De Westvoorne beloofde het huis *Den Blauwen Hemele*, waarin Blocqueel zelf woonde, voor de cantorij te verwerven. Gezien Blocqueel stierf in 1535, en de cantorij, in zijn nieuwe vorm, reeds verdween in 1529, kwam daar niets van terecht. De choralen beschikten overigens nog over het huis van De Curia, dat even bouwvallig was als dit van Blocqueel. Wellicht was het plan van De Westvoorne eindelijk een gaaf huis de choralen ter beschikking te stellen.

15. *K.A. 1516-1539*, fol. 25.

16. *Id.*, fol. 22-22v., mei 1519. Net dezelfde tekst komt voor op 29 sep. 1555 (*K.A. 1539-1558*, fol. 225-225v.); met de naam Raboot i.p.v. Graesscepe en op 27 nov. 1563 (*K.A. 1558-1571*, fol. 107v-108); met L. van Westbusch i.p.v. Graesscepe; in deze laatste transcriptie valt § 4 weg terwijl in de paragrafen 1, 9, 10 en 11 in het totaal een zevental synoniemen de tekst van 1519 veranderen).

Ter vergelijking de eed, voor Sint-Donaas, van de scholaster: A.C. Schrevel, *a.w.*, dl. II blz. 83-84. De eed die de rectoren aflegden in de O.L.Vrouwkerk (voor bespreking zie A. Dewitte, *a.w.*, blz. 268-269): *Juramentum rectoris scholarum* (*K.A. O.L.-Vrouw*, R.A. Brugge, *K.A. 1529-1554*, schutblad); *Vos enim promittitis et corporaliter juratis obedientiam, reverentiam et fidelitatem praeposito et capitulo juris ecclesiae coniunctim et divisim observantiam privilegiorum. statutorum et consuetudinum huius ecclesiae (tot hier is de eed dezelfde als die der clerici installati) et scholarum, ac ordinationem earum et praepositi et capituli pacem quoque tranquillitatem dictae*

Statuta quae magister scholarum tenetur observare in ecclesia collegiata Sancti Salvatoris oppidi Brugensis.

1. Primo habebit magister sive rector scholarum canere antiphonas in choro, suis diebus, cum opus fuerit.
2. Item habebit tenere chorum cum custode in missa, et canere responsorium in primis et secundis vesperis cum diaconus et subdiaconus cantores fuerint.
3. Item habebit canere Graduale cum custode, in omnibus triplicibus.
4. Item habebit legere quintam lectionem, in omnibus triplicibus.
5. Item habebit legere sextam lectionem in duplicibus, et in festis nonam lectionem.
6. Item in festo Paschae, Dedicacionis, Ascensionis, Penthecostis, Sacramenti, habebit rector scholarum cum custode canere Salve festa dies.
7. Item rector scholarum debet in matricularia, sive tabula, describere quis quid et quando, per ebdomadas, cantor cantare, aut legere, aut in divinis officiis officiare, debeat, ut unusquisque sciat quid sibi legendum cantandumve per ebdomadas sit. Alioquin puniatur rector scholarum, ad arbitrium decani et capituli, prout in tabula statutorum habeatur ad longum.
8. Item rector scholarum habebit preparare, singulis diebus, librum in choro, hora matutinarum, ad legendum lectiones et evangelia, et ordinare lectiones, et docere scolares suos martyrologium ac lectiones vigiliarum, suis etiam diebus, et legere lectiones, et cantare responsoria et antiphonas in choro; quo facto visitabit scholas suas.
9. Ibidem diligenter laborare circa iuvenes suos ut moris est, quod faciendo, lucrabitur pitancias suas; si vero secus fecerit, privabitur pitanciis illius diei.
10. Item idem rector scholarum tenebitur, tempore divinorum, esse in scholis, cum habitu suo indutus. Alioquin, si contrarius illius reperiatur, privabitur totiens, quotiens repertus fuerit culpabilis, suis pitanciis et distributionibus.
11. Item tenebitur idem rector scholarum, dummodo intimatus fuerit ut duo scholares portent cruces in processionibus, permittere portare et eos ad ecclesiam mittere.

---

ecclesiae necnon executionem et promotionem cultus et officii divini et solarum perfectum secundum quod ad vos et ad vestrum spectat officium, et quod nullas exactiones novas vel novitates in eisdem scholis facere vel fieri promittitis, et quod nichil promisistis per vos vel alium pro praedictis scholis regendis.

12. Etiam ut iidem domini requisiti fuerint, ut se induant ad portandum incensum, eos permittere.

Ista omnia et singula suprascripta promisit magister Johannes Graesscepe, rector scholarum in presentia mei notarii et secretarii dicti capituli, mediante iuramento per eum ob hoc corporaliter prestito, observare et intertenere.

Zoals reeds bleek uit de organisatie vóór 1519, staat ook hier opnieuw elke verplichting in functie van de koorzang en de koordienst. Van enige verandering in het schoolwezen is geen sprake, en wij vinden bovendien evenmin in het verdere relaas der kapittelakten een nota die iets anders dan falen i.v.m. de koordienst ofwel met de normen der goede zeden reveleert. Het gaat hier dus duidelijk over de oprichting van een *scholastria* in die zin dat de kerk de noodzaak gevoelde aan beroepszangertjes en koorknappen die om beurt een deel van het officie moesten bijwonen; deze bezigheid zal hen evengoed als de choralen zozeer hebben in beslag genomen dat enkel de tijd tussen de plechtigheden vrij bleef voor het geven van les, met name na de metten tot aan de vroeg- en hoogmis, hoogstens een half uur, na die missen tot de recreatie: een uur, en in de namiddag buiten de zang, door de cantor gegeven, nog van 15 u. tot 16 u. Maximum dus, zonder de zaterdag, twee en half uur lesgelegenheid door de rector van wie verwacht werd dat hij eerst en vooral de gezangen der diverse diensten liet instuderen¹⁷. Dit is zelfs zo erg dat van een jaarlijks verlof in de ware betekenis hiervan geen sprake kon zijn, gezien de koordiensten gewoon moesten doorgaan¹⁸. We vinden bo-

17. Vergelijk tevens met het reglement uit 1643 in Vande Casseele, *a.w.*, blz. 161 e.v.

18. Vergelijk R.R. Post, *Scholen en Onderwijs in Nederland gedurende de Middeleeuwen*, Utrecht-Antwerpen, 1954, blz. 110. Voor de Salvatorkerk wordt een verlof van 40 dagen voorzien voor de kanunniken; de deken en *curati residentes* genieten een verlof van 48 dagen; de *clerici installati*, met ondermeer de schoolrector, *gaudebunt recreationem* van 16 dagen op voorwaarde dat zij elke dag de metten zullen bijwonen (*K.A. 1516-1539*, fol. 194, 16 juli 1534). Als verdere recreatie vinden wij o.m. het feest der Onnozele Kinderen, waarbij de schooljeugd één hunner tot bisschop verhef en zij het gezag in handen namen: in 1530 b.vb. werd niemand gevonden *qui vellet creari ad episcopatum*, *K.A. 1516-1539*, fol. 139v. (Verge-

vendien rond de jaren 30 een opmerking die reveleert dat de stadskinderen die de *lessen* op de kapittelschool bijwonen, zeer strikt moeten gescheiden worden van de *pueri exteri*, en dit zowel in het koor als in de omgang met mekaar ¹⁹. Dit bewijst enerzijds dat een groot aantal lessen aan de koordienst gewijd, onmisbaar waren voor de goede functie der koordiensten, vervolgens dat het monopolie inzake onderwijs niet op dezelfde manier moet worden gezien als dit b.vb. voor Sint-Donaas het geval was ²⁰, en dit uit oorzaak van het feit dat de leerlingen hier niet tot normaal onderwijs konden komen, met name niet als voorbereiding op het volgen van leergangen aan een universiteit ²¹. Of dit afhouden van het contact met de *exteri* ook doelde dat de kinderen der kapittelschool in feite op de school een opleiding tot clericus of zelfs toekomstige kanunnik kregen, reden waarom de ouders hen daarheen stuurden, konden wij, voor de betalende scholares, niet vernemen.

Een paar gegevens komen in dit verband wel in de kapittelakten voor, doch dan uitsluitend in verband met choralen. Zo waren met name vier oud-choralen van de Donaaskerk in functie als leider van de choralen, tevens magister cantus, in de school van de Salvatorkerk: in 1528 Philipus Rogerie ²², in 1561 Jacob des Cornets ²³, in 1563 Jan

lijk R.R. Post, *a.w.*, blz. 129); dit gebruik in Sint-Donaas: A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 46).

19. *K.A. 1516-1539*, fol. 137v. *statuimus et ordinamus quod deinceps pueri seu juvenes visitantes alias scholas praeterque huius ecclesiae cuiuscumque etiam sint... cum aliis pueris nostrae scholae in choro non sedent nec sedere admittantur: concedentes propterea prefecto scholae nostrae predictae huiusmodi, pueros externos sibi non subiectos, a choro et consortio suorum sibi que subiectorum auctoritatem et facultatem... separandi ac amovendi.*

20. A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 145 e.v.

21. In Sint-Donaas wel: *Id.* dl. 2, blz. 83n. Dit wordt zelf toegegeven, zoals hoger gezegd i.v.m. de choralen, die in stad bij een pedagoog werden uitbesteed.

22. Hij was in 1511 chorist, in 1512 clericus installatus, in 1524 capellanus de gremio chori in Sint-Donaas. Daarna volgde zijn benoeming in Sint-Salvator (*K.A. 1516-1539*, fol. 98); A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 98-99n.

23. Des Cornets, ook Lescornet gespeld, zoon van Johan des Cornets, was tussen 1557-1561 virgifer chori in Sint-Donaas, werd daar-

Flamme ²⁴, in 1577 Matthias Pottier ²⁵. Deze laatste drie werden achteraf zelfs kanunnik benoemd. Een andere gewezen choraal van Sint-Donaas, Christian Verbaere wordt in 1540 capellanus extra chorum in Sint-Salvator ²⁶ en de magister cantus Jan Flamme slaagt er in zowel zijn broer Philippus in 1570 als choraal te laten aanvaarden, als een tweede broer, ex-choraal van Sint-Donaas, Arnold Flamme in 1566 als musicus in de Salvatorkerk te doen aanvaarden ²⁷. Ook zes eigen choralen worden in de kerk te werk gesteld, 1 als custos, 3 als cantor en 2 als choristae. In 1560 wordt Petrus N., oudste der choralen, tot custos benoemd van de Sint-Jacobparochie ²⁸. Christian de Moor, sinds 1563 choraal, wordt in 1574 als chorist aanvaard ²⁹. Martinus (van de) Vileuse, als choraal voorkomend in 1565, wordt in 1584 als cantor vermeld ³⁰. Philip Patijn, choraal sinds 1569, wordt in 1578 cantor ³¹. Ambrosius vander Beke, choraal sinds 1567, wordt in 1571 bij de choristen ingeschreven ³². Alleen Franciscus Minne, choraal in 1580, in 1588 cantor, verwerft in hetzelfde jaar een kanunnikale prebende ³³. Over het geheel genomen aanvaardt Sint-Salvator 6 van haar eigen 42 choralen, tussen 1520 en 1593; voor

---

na mag. cant. — 1561 — in Sint-Salvator (*K.A. 1558-1571*, fol. 60), en in 1573 kanunnik aan Sint-Donaas: A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 98, 100, 102, 107.

24. Hij werd in 1561 clericus installatus genoemd in Sint-Donaas, en werd na zijn functie van mag. cant. sinds 1563 in de Salvatorkerk, in 1571 kanunnik aan deze laatste kerk (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 99, *K.A. 1558-1571*, fol. 154; *K.A. 1571-1594*, fol. 13).

25. Pottier komt voor als virgifer chori in Sint-Donaas in 1570, in 1577 is hij bij zijn benoeming aan de Salvatorkerk reeds clericus, in 1615 wordt hij kanunnik aan de Donaaskerk (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 99, *K.A. 1571-1594*, fol. 106).

26. Over Christian Verbaere, in 1539 virgifer chori, 1540 capellanus de extra chorum in Sint-Donaas, zie hoger blz. 10.

27. A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 99; *K.A. 1558-1571*, fol. 108, 226; 185, 106.

28. *K.A. 1558-1571*, fol. 50.

29. *K.A. 1571-1594*, fol. 59v.

30. *Id.*, fol. 152.

31. *Id.*, fol. 127v.

32. *Id.*, fol. 3v.

33. *Id.*, fol. 190, 191. Hij wordt in 1591 kanunnik van de prebende *ad altare beatæ Mariæ Virginis* (*Id.*, fol. 209).

Sint-Donaas is dit : 36 op een totaal van 67 bekende choralen, voor de periode 1481-1571.

Die cijfers kunnen voor de Salvatorkerk nog worden aangevuld als we in aanmerking nemen dat tussen 1544 en 1573 niet minder dan tien choralen een speciale toelating en toelage krijgen om op kosten van het kapittel hun studie verder te zetten ³⁴. Van deze tien werden er slechts twee achteraf in functies aan hun oude kerk benoemd. Bovendien moet het totaal getal werkelijke choralen minstens met vier worden verminderd, gezien drie choralen wegens ziekte terug naar huis werden gestuurd, en één na twee maand toelating kreeg van school te veranderen ³⁵. Zo was de speciale inspanning van het kapittel geldig voor 14 op de 38 choralen ; wat de school voor de overige scholares deed, die als betalende pueri de lessen volgden, vernemen wij niet.

Keren we nu terug tot de werking van de cantoria en scholastria. Vooreerst wat betreft de ondergeschikte van Blocqueel, de rector Graesscepe. Hij bleef zowat 10 jaar in functie en de enige opmerkingen die op hem werden gemaakt betroffen inbreuken tegen de paragrafen 5 en 11 der statuten : *diebus divinis et festivis ad omnes horas et ad missam interesse habebit canendo et psalmando antiphonas et responsoria sua sicuti alii clerici installati faciunt* ³⁶ ; een

---

34. 1544 J. De Cock (60) ; 1544-45 J. Ploquyn (55v., 65v.) ; 1548 Ancelmus N (98v.) ; 1554-55 G. Bonteflour (193, 216) ; 1557 J. De Quercu (262) ; 1565 A. de Bois (144) ; 1562 Eduardus N. (76) ; 1573 C. De Moor (36) ; 1569-70 A. vander Beke (219, 233v., 234v.) ; N. Ghillebo krijgt in 1570 een toelage om ofwel Latijnse letteren ofwel de ars mechanica aan te leren (227). We kunnen niet nagaan of de J. De Cock die in 1553 een kanunnikale prebende bezat aan de Salvatorkerk (171v.) dezelfde is als de choraal die hier als eerste bursaris wordt vermeld. - De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de corresponderende folia der kapittelakten. Zie uitgebreide citaten in Bijlage.

35. Zieke choralen : in 1543 Joannes Greyndolf (23v.) ; 1554 Petrus van Armentières (195v) ; 1557 S. vander Scheure (267v.) ; Egidius de Roucourt verwante van de mag. choralium in Sint-Donaas verandert in 1565 van school, waarschijnlijk naar de Donaasschool (148).

36. K.A. 1516-1539, fol. 26v., 3 okt. 1519.

andere keer wordt er hem op gewezen dat hij zich in de kerk slechts na toelating mag laten vervangen ³⁷.

Het is wel belangrijk, naar aanleiding van het aanvaarden van Graesscepe, even aan te tonen hoe de installatie, in elk geval in 1519, verliep. De benoeming gebeurt uiteraard alweer door de bisschop van Doornik, hier Ludovicus II Guillard, op voorstel van de scholaster, deken en kapittel, na het vrijwillig ontslag van de voorgaande rector ³⁸. Hij presenteert zich met de *litterae collationis et permissionis* in de kapittelvergadering. Na publieke voorlezing van deze brieven door de notarius publicus, secretaris van het kapittel ³⁹, en na aller goedkeuring, wordt hij in zijn ambt ontvangen (*possessio*), na aflegging van de eed over de statuten. Hij krijgt nu een koorzetel toegewezen (wordt clericus installatus) waarna hij naar de kapittelschool wordt geleid met de roede, teken van zijn rectoraat, in de hand. Deze tuchtigingsstaf dient hij bovendien op de vergaderingen steeds bij te hebben ⁴⁰. In de school wordt hem een *sedes eminentior*, een kathedraal, toegewezen ⁴¹. Bij de benoeming van Graesscepe wordt niet gesproken van scholares of alii pueri die hij tot bijwoner heeft. In geen geval heeft hij de choralen bij zich, die waren de magister cantus in elk geval voorbehouden, en er wordt veelal aan gememoreerd,

---

37. *Id.*, fol. 118, 12 mei 1529.

38. Soms gebeurt dit ontslag, zoals bij J. Neuten en H. Raboot, helemaal niet vrijwillig, doch als tuchtmaatregel. De bisschop van Doornik wordt pas in 1565 door deze van Brugge daadwerkelijk opgevolgd, wat de benoemingen in de Salvatorkerk betreft. Zo zal G. vande Reviere, op 25 sep. 1564 door Doornik benoemd, zich tegen 1 april 1565 ook van de goedkeuring door de Brugse bisschop voorzien.

39. De secretarissen uit de 16e eeuw waren: Joh. Porrewaeghe tot 1524 († 1547); Johannes de Duno (1524-1530); Simon de Capella (1530-1534); Adrianus Ferret (1534-1551); Angelus Bave (1551-1575); Dierick van Bambeke (1575-1580) en Hugo Vande Velde (vanaf 1584).

40. Zie de vermaning aan J. Neuten in 1533, *K.A. 1516-1539*, fol. 183.

41. *K.A. 1516-1539*, fol. 23. Vergelijk tevens aan de collatio en possessio van J. Cottengules, hieronder.

wanneer een cantor zijn betrekking opgeeft, dat hij de kinderen bij zich houdt, tot in zijn vervanging wordt voorzien. Bij de schoolrector zullen zich zeker kinderen hebben bevonden ⁴², doch gezien dit niet rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van het kapittel doorging, wordt er geen melding van gemaakt.

Op 29 juni 1528 resigneert Graessepe zijn ambt en wordt in zijn plaats, volgens een zelfde schema als hiervoor, Jacob Cottenguies, presbyter, in artibus magister, aangesteld ⁴³. Zonder dat wij verder iets over hem vernemen, laat hij zich reeds een jaar later door J. Neuten vervangen ⁴⁴.

Wat nu de cantorij sinds de reorganisatie betreft, evenmin als voor het scholastraat wordt iets nieuws in de kapittelakten vermeld. De titularis in 1518, J. Pierson, overlijdt in januari 1527, en wordt twee weken later reeds vervangen door een zekere Conrard ⁴⁵. Deze benoeming was blijkbaar te haastig gebeurd, hoewel de kapittelakten geen commentaar geven, want een jaar later wordt ook deze reeds vervangen door de ex-choraal van de Donaaskerk Philippus Rogerie, die zowat negen jaar aanblijft ⁴⁶. Merkwaardig genoeg is geen officiële installatie vereist voor de magister cantus, hij wordt gewoonweg aanvaard door « domini decanus et capitulum », en legt de eed der overige clerici installati

---

42. Een merkwaardig geval zal het overlopen zijn van de schoolrector J. Hacke van de O.L.Vrouwkapittelschool naar deze van de Salvatorkerk, *traxitque secum scholares et chorum frequentantes in maximo ecclesiae gravamine et scandalo* (K.A. O.L.Vrouw, 1529-1558, fol. 246v.). Het kan wel dat een deel dezer scholares bij hem inwoonden; over een grote toevoer van koordienaren voor het jaar 1553 blijkt helemaal niets in de Salvatorkerk.

43. K.A. 1516-1539, fol. 107-108 v.; Cottenguies wordt naar zijn koorzetel geleid, daarna *accedens ad scolares per traditionem virgum ad manus, ac assignationem sedis eminentioris eiusdem scolae*. ...

44. *Id.*, fol. 126v.-127v.; bij de collatio wordt hij presb. Leod. dioc. genoemd; de naam wordt Neuten, Neyt en Neut gespeld.

45. D. vande Castele, *a.w.*, blz. 144-145; hij overleed ca. 4 jan. 1527 (K.A. 1516-1539, fol. 82). Op deze plaats wordt Pierson kanunnik genoemd; bij zijn dood wordt zijn prebende overgenomen door Joh. de Rue.

46. K.A. 1516-1539, fol. 98.

af. Hij heeft geen introductie nodig, hij woont samen met de chorales ⁴⁷. Wellicht werd hij aanzien als de ondergeschikte van de schoolrector, wat dan zou verklaren waarom wij ook vóór 1519 geen verschil in opdracht konden bemerken tussen beide functies. Evenmin als voor Pierson en Cottenguies, komt ook nu een opmerking aan het adres van de magister cantus in de kapittelakten voor. Er is duidelijk van enige verandering in schoolsysteem geen sprake, evenmin van verwaarlozing van het ambt zowel door de rector als door de magister cantus.

Om geheel andere redenen dient P. de Westvoorne op 20 juni 1529 een verzoekschrift in bij de bisschop van Doornik met de vraag zowel de cantoria als de scholastia te willen opheffen. Zijn tekst begint met de bedoelingen, die in 1519 de oprichting vergezelden, te hernemen: pogen van de Salvatorskerk een centrum van viri probri te maken ten bate van de Kerk. Hij vervolgt: *Cum jam probdolor in tam infelix ac miserandum deventum sit tempus quo dignitas omnis ac auctoritas ecclesiastica vilescit ac passim supprimitur, causante hoc imprimis nephanda ac impia secta Lutheranorum et aliorum hereticorum, quae iam feriunt in universum orbem christianum...* Nooit, zegt de Westvoorne, waren de geestelijken voorheen ooit zo gehaat en stonden de leken meer vijandig tegenover alles wat de kerk aangaat, *liceat antea oppido infesti semper fuerunt*. Niemand durft het nog aan naar een geestelijk ambt te dingen ⁴⁸.

---

47. Wanneer Ph. Rogerie in 1532 zijn ontslag geeft, blijkt hij *paratus chorales intertenere donec dominis de alio magistro cantus fuerit provisum* (K.A. 1516-1539, fol. 149).

48. Een eerste allusie op het gebrek aan aandacht door de kerkdienaren zelf, werd reeds vermeld toen de scholaster en cantor toezicht kregen op de tucht tijdens de diensten. In 1521 moesten zelfs zitpenningen worden ingevoerd, waarvoor de statuten der kanunniken werden gewijzigd, om het absenteïsme te bestrijden (K.A. 1516-1539, fol. 34-35, 26 juni 1521). Op 26 juli waren nieuwe klachten, overeenstemmend met deze van okt. 1519: *ii qui ceteris praeesse debent virtutum exemplo*, maken zich in de ogen der leken volkomen belachelijk (*Id.*, fol. 42). De kanunnik Karolus Lupi laat na iaargetij-

Uiteraard is de ontoereikendheid der inkomsten, verbonden aan beide stichtingen, mede oorzaak van de moedeloos-

den te zingen, wordt bij de bisschop aangeklaagd wegens spot en laster over zijn collega's (*Id.*, fol. 49, 78v., 147-148). De latere kanunnik Joh. de Rue wordt wegens het molesteren van zijn kollega J. Note op water en brood gezet (1523, *Id.*, fol. 49, 52). Diezelfde J. Note bezoekt regelmatig een herberg op Sint-Anna, en wordt aangeklaagd wegens een verhouding met de dienstmeid van Jacob de Bondt (1525, *Id.*, fol. 64v.-65). De kanunnik N. Snellaert wordt in 1527 beschuldigd *quod ipse in solemnibus aliis festivis diebus nec non ferialibus, presentibus etiam quibuscumque sive laicis sive ecclesiasticis personis, non destitit dum alii sui confratres in cantu parum eruditi, canunt tempore divinorum responsoria, gradualia, antiphonas seu alia divino cultui servientia, subridere, cachinnare ac digito ostendere, deque huiusmodi ignorantia cantus suorum confratrum ipsos laicis informare ac omnibus propalare*; ...; hij slaapt onder de dienst, doorloopt het privéleven van zijn confraters zelfs *cum vilissimis personis secularibus*, enz. (*Id.*, fol. 92v.-93); na berispingen vindt Snellaert er niets beter op dan b.vb. de vespers te beginnen zingen vooreer er geluid werd zodat *multi tarde venientes amiserunt suas distributiones* (1530, *Id.*, fol. 134). Ook J. Porrewaeghe, P. van Eyewerne, beide kanunniken, de presbyter, Andreas de Hollandre, worden beschuldigd, tussen 1517 en 1524, van huwelijkspraktijken, achterlopen van hun eigen dienstmeid, verwekt hebben van kinderen e.d.m. (*Id.*, fol. 20, 12v., 28v., 8v.-9, 69). Dit belet hen in geen geval tot kanunniken te worden benoemd (Porrewaeghe in 1524: *K.A.*, fol. 53v.) of een processie te stichten ter ere van Petrus en Paulus (Van Eyewerne in 1534: *K.A.*, fol. 192v.), of gewoonweg van prebende te verleggen naar b.vb. de O.L.Vrouwkerk (K. Lupi in 1537: *K.A.*, fol. 239; nadat hij o.m. beschuldigd werd geen missen meer te willen lezen). Zelfs de vicecustos Johannes gaat zich wel zeer te buiten door bezoeken te brengen aan het Sint-Janshospitaal hoewel daar reeds het ganse jaar een besmettelijke ziekte dood zaait: 1526, *K.A.*, fol. 77. In 1525 wil de priester Ghysbert Pieterssen, die de palmen moet afhalen op Palmzondag, zich niet eens fatsoenlijk daartoe kleden (*K.A.*, fol. 66v.), terwijl de clericus P. Gossaert zijn hospita niet alleen schandelijk behandelde (*scandalosa prestitit*), maar haar zelfs sloeg *ad effusionem sanguinis* (1520, *K.A.*, fol. 29v.).

De situatie verbeterde er uiteraard niet op in de volgende jaren, en het was logisch dat de burgerij, die dergelijke praktijken ook van titularissen van de andere kapittels bemerkte (een zedeloos voorbeeld in dezen was de kanunnik van de O.L.Vrouwkerk J. van Hille: *K.A. O.L.Vrouw 1529-54*, fol. 1v.), niet karig was met kritiek. De moeilijkheden die het kapittel met rectores en cantores had, bespreken we verder. Nog een paar typische voorbeelden tot 1563: de presbyter N. Bollaert wordt aangemaand *ne de cetero sese exerceat vel immisceat in componendo canticas, scommata vel iniurias sapientibus, aut in theatris publicis pro tenendo librum ludicrorum, vel late mentorum, nec etiam in aliis ludis quibuscumque...* 1534, *K.A.*, fol. 195. De kanunnik P. de Clercq wordt verplicht zijn dienstmeid, Magdalena Lievens, uit zijn huis te zetten, omwille van bewezen

heid van De Westvoorne. Het is zelfs zo, meent De Westvoorne, dat de titularis van cantorij of scolastri noodza-

feiten (1535, K.A., fol. 202). De clericus installatus Ph. Montanus, de priesters M. Maes en A. Jacobs worden in vechtpartijen van priesters onder mekaar gewikkeld (1545, K.A., fol. 62, 64). Een zeer sterk voorbeeld is de houding van de kanunnik Daniël de Nivelles, sinds 1536 (K.A., fol. 228) can. subdiaconus, die in 1537 over zijn deken P. de la Karreest volgende bepaling geeft: *den dekin Karreest is een groote beeste, eenen snoon rabbaut, die vulste boureiaghene, die vulste putier ende ruffiaen die in Brugghe es. Ic zal hem noch wel buut rechte ende een baste spelen. Ic schyte in syn voeten ende al die hem wel willen* (K.A., fol. 235). Hij lijkt ook schriftelijk zijn superieuren aan te vallen (*Id.*, fol. 236), doch schijnt verder *propter subitaneam colicam* af en toe afwezig te zijn (*Id.*, fol. 242). Dezelfde Daniël de Nivelles, in 1554 *curatus prebendae portionis* aan de O.L.Vrouwkerk, wordt daar beschuldigd van laster t.a.v. Fl. de Wintere, monetarius van de stad Brugge (K.A. O.L.Vrouw, 1529-1554, fol. 255). De kanunnik van de hoogmisse in 1543 blijkt van een zeer groot aantal misdaden te zijn beschuldigd. Olivier Wulfaerts met name, *prisonarius sacrilegii, falsitatis et aliorum similium*, was er zelfs in geslaagd uit zijn kerker te ontvluchten waardoor hij op de koop toe zich nog schuldig maakte ten titel van *effractor carceris cathenas*. Hij kan zijn prebende niet hernemen zolang hij zijn straf niet heeft uitgeboet! Wulfaerts kiest de wijste partij en verlaat Brugge voor Haamstede in Zeeland waar hij prebendehouder wordt van de *capellania de gremio chori* van St.-Katharina in de O.L.Vrouwkerk (*Id.*, fol. 45-45v.). Tenslotte blijkt de kanunnik P. Coquel het even gezellig te vinden als voorheen N. Snellaert, de diensten door lachen te storen: *rixans verbis clamorosis, tempore completorii, irritat reliquos confratres et cantores chori...* 1563, K.A., fol. 105.

De houding van deken en kapittel tegenover dergelijke vergaande tuchteloosheid, was bepaald hopeloos: Zwynghedau poogde het met zitpenningen en toezicht door de scholaster, de cantor, en de pastor van de Salvatorkerk zelf, in nood bijgestaan door de oudste der kanunniken. Daarna brengt men de misbruiken rechtstreeks voor de bisschop, bijzonder onder D. Paullin die in 1561 de situatie laat resumeren die we reeds kennen vanaf N. Snellaert: *«insuper inhiibuerunt omnibus et singulis capituli lucrantibus distributiones in choro ne tempore divinatorum aliquis ex eis constitutus in choro confabularetur sub pena privationis distributionum illius diei* (K.A., fol. 70). De maatregel van weddeverlies wordt in 1563 zelfs uitgebreid tot alle kanunniken die niet resideren *infra muros civitatis brugensis*, wat dan weer op doorgehouden absentisme wijst (K.A., fol. 112-113). Het gebrek aan prestige is zo erg dat *quidam canonici abusive, indecenter ac tumultuose ambulant et vagantur, necnon confabulantur in dicta ecclesia... nec moniti volunt ab his desistere*; zij wensen alleen de hoogmis en de mis voor O.L.Vrouw als *tempus divinatorum* te aanzien, en geloven niet in andere liturgische plechtigheden die zij blijkbaar saboteren (Brief aan de bisschop van Doornik, 11 jan. 1563, K.A., fol. 94, beantwoord door de Brugse bisschop De Corte, 3 april 1563: K.A., fol. 99v.).

kelijk ergens anders aan een prebende moet weten te komen, wil hij zijn taak aan de Salvatorschool naar behoren vervullen ⁴⁹.

De jaren 1520 tot 1530 betekenden te Brugge vooreerst een eerste enthousiasme voor de hervormingsplannen van Erasmus ; ook Luther wordt een feit dat in de stad sinds 1524 waarnecmbaar was toen de karthuizermonnik Westhuysse publiek met zijn bijzit door de stad wandelde ⁵⁰. Reeds in 1520 wordt in de Donaaskerk tegen Luther en Erasmus gepredikt door de Doornikse hulpbisschop Nik. de Bureau. Wanneer aan De Bureau gevraagd wordt waarom hij én Erasmus met Luther verward, én waarom hij Erasmus concreet kwaad wil, heeft deze als antwoord : *timeo igitur ne possit labi in aliquam haeresim propter altam latinatatem* ⁵¹. Als ten slotte in 1526 het werk van Vives over de armenzorg de zorgen der traditionalisten nog komt vergroten, is er werkelijk reden om aan te nemen dat de dignitarissen aan de Salvatorkerk, een uitermate behoudingsgezinde groep zoals blijkt uit hun opvatting van schoolhouden, tot paniek kunnen geraken.

In elk geval, De Doornikse bisschop Carolus II van Croy, ging in op het verzoek, doch besliste dat de schenking van Blocqueel, het huis De Weerelt, moest overgaan naar de disch van het kapittel ⁵². Zoals achteraf blijkt zullen de twee kanunnikaten der hoogemisse, toch verder blijven behoren tot de gouverneurs der choralen. Waarom Blocqueel zelf niet optreedt bij deze afschaffing van zijn functie, is wellicht duidelijk wanneer we vernemen dat hij reeds in 1530 zo ziek is, dat hij niet langer tot mis lezen wordt gehouden ⁵³.

49. K.A. 1516-1539, fol. 120-120v., 20 juni 1529 ; voornamelijk de cantorij werd hier door De Westvoorne bedoeld : *praecipue de pertacta cantoria, quae solum dotata est quadam domo admodum vetusta ;... et propter declinationem huius oppidi quae in dies magis ac magis invalescit*. Over de verkoopplannen voor dit huis, zie hoger blz. 11.

50. A. Dewitte, *Erasmus en Brugge*, in *Hand. Em. Br. XCIV* (1957), blz. 7.

51. *Id.*, blz. 11 ; noten 36, 37.

Rectores en cantores 1529-1594.

Cantorij en scholastria hielden dus op te bestaan in juni 1529. De Westvoorne had wel gepreciseerd, dat de bisschop gemakkelijk iemand zou vinden om de *prebendae maioris altaris* over te nemen, als de bijkomende verplichtingen wegvielen. In 1530 wordt ook de prebende van Blocqueel overgenomen, wat dus duidelijk bewijst dat de opheffing consequent werd doorgevoerd ¹.

Als wijzigingen treft direct dat Cottenguies in september 1529 wordt vervangen door J. Neuten, die rector scholarum en ook één keer scholasticus wordt genoemd, en nu alleen nog wordt voorgesteld door de deken en het kapittel ². Bij zijn opvolgers worden de termen van rector en scholasticus zonder voorbehoud door mekaar gebruikt, zoals men ook spreekt van *officium scholastriae* en *officium choralium*. De magister cantus, op wie deze laatste functie terug slaat, nog genoemd *officium magisterii cantus*, hoort zich nog *magister choralium (et cantus)* noemen.

J. Neuten krijgt bijzonder veel opmerkingen door zijn gebrek aan tucht en stiptheid tijdens de koordiensten ; in 1541 wordt hij zelfs, *quod lapsis aliquot diebus multas insolentias et scandala commississet tempore divinatorum*, gedurende één maand van zijn distributio ontzegd ³. Het jaar erop wordt hem zelfs verboden tijdens de diensten nog te zingen ; opnieuw in 1548 blijkt hij de koordiensten zo te hebben gestoord dat hem een nieuwe boete wordt opge-

52. K.A. 1516-1539, fol. 121v. ;bij deze gelegenheid biedt De Westvoorne het huis. De Caerde, gelegen op Sint-Michiels, aan om de disch te verrijken.

53. *Id.*, fol. 133.

1. Dit was wel mede veroorzaakt door de zwakke gezondheid van Blocqueel, die echter pas 5 jaar later overlijdt K.A. 1516-1539, fol. 133.

2. *Id.*, fol. 126v.-127v. Op fol. 114v. van K.A. 1539-1558 wordt Neuten scholasticus genoemd. Bij het gebruik van de naam van de latere schoolrector J. Hacke wordt in 1555 bij zijn naam scholasticus geschreven, en daarna weer geschrapt (*Id.*, fol. 216v.).

3. K.A. 1516-1539, fol. 183 : eerste opmerking ; zeer uitvoerige vermaningen zie K.A. 1539-1558, fol. 133v.-134, 25 aug. 1551 ; de nota van 1541 : *Id.*, fol. 15v.

legd ⁴. Met de magistri cantus gaat het ondertussen niet zoveel beter. Over Rogerie komen wel geen klachten, hij bleef slechts vier jaar in functie, maar Jacob de Rue(1)x, die pas sinds 1536 was benoemd, wordt door het kapittel reeds twee jaar later bewogen heen te gaan ⁵; spijs alles blijft hij in functie tot 1540, om opgevolgd te worden door G. Fabri, die opnieuw van grote slordigheid wordt beschuldigd. Dit keer is het zo erg dat de choralen van hem moeten worden verwijderd en bij de kanunnik P. vander Donck worden opgenomen ⁶. In oktober 1542 wordt hij ontslagen, of althans van zijn inkomsten beroofd; hij wordt opnieuw aanvaard in februari 1543 *spe melioris servitii* ⁷, doch in mei is hij helemaal vervangen door een nieuwe magister cantus A. Galli ⁸.

Deze A. Galli wordt op 17 juni 1545 magister cantus aan de Donaaskerk, zodat wij die datum mogen laten samen vallen met de benoeming van zijn opvolger in de Salvatorkerk A. Troiani, nog Jordani gespeld ⁹. Troiani blijft, met 1545 als aanvangsdatum, in functie tot 1549, waarna hem ontslag wordt verleend *certis causis nos ad hoc moventibus* ¹⁰. Deze oorzaken zijn gemakkelijk te achterhalen: in februari 1549 werd geconstateerd dat de choraal Judocus,

---

4. *Id.*, fol. 32, 18 dec. 1542; en *Id.*, fol. 97; 20 mar. 1548: hij wordt veroordeeld tot het offeren van een kaars van één pond voor het H. Sacrament; ter vergelijking: in 1561 wordt de kanunnik J. Gerardi als volgt vermaand: *domini inbibent domino Jacobo Gerardi, canonico altae missae, ne perseverat canere missam in ecclesia, donec melius noverit cantum gregorianum* (K.A. 1558-1571, fol. 65).

5. K.A. 1516-1539, fol. 242v.; benoeming *Id.*, fol. 210.

6. K.A. 1539-1558, fol. 28v., 22 aug. 1542.

7. *Id.*, fol. 39v. en 33.

8. *Id.*, fol. 39.

9. A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 203-204 meent te moeten spreken van cumulatie in beide scholen, en geeft als aanvangsdatum voor het cantoraat van Galli 1542. Vooreerst komen geen gegevens voor in de kapittelakten waaruit blijkt dat de choralen zouden zijn uitbesteed, wat anders wel het geval is, verder steunde De Schrevel op de uitgave van Vande Castele, die wij aanvulden met een nota over Fabri nog in 1543. De referentie voor de benoeming van Troiani komt niet voor in de K.A. De eerste vermelding van zijn naam is 8 febr. 1546; K.A. 1539-1558, fol. 72.

10. *Id.*, fol. 102v., 19 mar. 1549.

zoon van de chirurgijn Judocus, ernstig gekwetst was en dat de *lesionem provenisse ex percussione magistri cantus* ¹¹. Een week later verklaart het kapittel Troiani ongeschikt zich nog verder met de choralen op te houden *attenta debilitate*, en nog twee weken later is Troiani reeds vervangen door Natalis (de la) Truye ¹². Dit maakt dus op 14 jaar (1536-1549) zowel De Reulx als Fabri en Troiani wegens wangedrag aan de deur gezet, de laatste twee zelfs werd het toezicht op de choralen ontnomen ¹³. Een weinig interessante situatie dus, in aanmerking nemend dat ook de rector scholarum, hoewel hij 24 jaar die functie bleef bekleden, een bron van ergernis was tijdens de kerkdiensten. In een generaal kapittel van 4 augustus 1550 wordt de schoolrector Neuten plechtig aangemaand, wil hij zijn functie behouden, *quod regat scholares suos in timore dei observando ceremonias chori et alios pueros in cantu ad cantandum psalmos diebus divinis et festis, discat, instruatque eos bene ad cantandum et legendum lectiones...* ¹⁴. Hoe men zich zoiets moet voorstellen, wetend dat Neuten acht jaar vroeger verplicht werd iemand in zijn plaats de *lectiones* te laten zingen, omdat de ganse kerk zich ziek lachte, is niet duidelijk. Bij dezelfde gelegenheid krijgt ook de cantor een gelijklopende, doch zachtere opmerking: *continuumus natalem magistrum cantus in suo officio hoc salvo quod pueros suos diligenter instruat in cantu et ut mores debitos in choro observent*. Het kapittel was overigens Natalis Truye in 1550 bijna kwijt aan de Donaaskerk, waar hij als opvolger van Galli geroepen werd ¹⁵.

11. *Id.*, fol. 102, 26 febr. 1549.

12. *Id.*, fol. 102, 102v., 5 mar. 1549; benoeming Truye, 26 mar. - 1 apr. 1549: *Id.*, fol. 103. Truye was afkomstig van Goes, waar J. Varlet hem namens het kapittel ging ophalen.

13. Dit was opnieuw geen beletsel om Troiani b.vb. in de Salvator-kerk zelf een kapellanie aan te bieden (*Id.*, fol. 127v.).

14. *Id.*, fol. 114v.; opmerkenswaardig is dat deze tekst helemaal overeenstemt met de opmerkingen in 1519 aan zowel C. Haeck als de cantor J. Pierson gegeven: *Id.*, fol. 9v.

15. Rond 21 april 1550 werd het kapittel hiervoor samengeroepen (*K.A. 1539-1558*, fol. 111). Sint-Donaas geraakte in moeilijkheden door de weigering van Truye, kreeg in aug. 1550 een nieuwe titularis, die zich liet overhalen om in 1556 magister cantus van de kathedraal

Om hem toen te behouden had het kapittel zijn gage verdubbeld, doch de kanunniken waren tot geheimhouding hiernopens gehouden. Ze beloofden verder hem *in casu provisionis pro commendato* te houden. Dit gebeurde niet zo kort daarna, toen de kapellanie van de eerste misse vrij kwam en aan Truye ook werd gegeven ¹⁶. Plots blijkt Truye in 1552 vervangen te zijn als magister cantus, en ook J. Neuten wordt in 1553, maar dan onder sterke druk, verplicht van zijn functie af te zien ¹⁷.

Als dit voor Neuten niet onvoorbereid mag noemen, dan zou men althans voor Truye een duidelijke motivering willen aantreffen. Wellicht geeft volgende tekst uit 1551, de nodige uitleg. *Domini ad reprimendum insolentiam scholarum et choralium tempore divinorum, in ecclesia sancti Salvatoris, et prospiciendum circa defectum eorundem in cantationibus lectionum, in martyrologiis, et vigiliis mortuorum, ad decorationem cultus divini, ordinaverunt magistris scholarum et choralium eiusdem ecclesiae quod in vigiliis in quibus pueri habent cantare tres lectiones, ducant pueros ad ecclesiam et reducant, necnon curent quod pueri notabiliter*

---

te Doornik te worden. Tussen januari en mei 1556 volgden 4 nieuwe magistri mekaar op, de laatste, B. Nicolai, oud-magister cantus opnieuw van de Salvatorkerk (1554-1555). In 1559 werd Truye eindelijk in Sint-Donaas benoemd. Sint-Salvator had hem ondertussen in 1550 reeds voorgesteld voor de prebende van de eerste mis (K.A. 1539-1558, fol. 112v.-113v., 120-121v.) wat men beloofd had te doen als tegenprestatie. Het kapittel had zijn cantoraat in 1552 dan toch aan S. Cardon overgemaakt (K.A., fol. 157v.), om hem, presbyter musicus, in 1557 weer voor anderhalf jaar magister cantus te benoemen.

16. K.A. 1539-1558, fol. 112v.-113v., 120.

17. Wanneer Truye opnieuw voor anderhalf jaar aanvaard wordt als magister cantus in 1557, wordt hij niet meer prebendaris doch presbyter musicus, dus afhankelijk van de magister cantus, genoemd (K.A., fol. 251). Wanneer Truye in Sint-Donaas aanvaard wordt als succentor in 1559 bezit hij aan die kerk een kapellanie de gremio chori en een kapellanie S. Baselii (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 208). Opnieuw wordt hij zeer vlug als succentor vervangen. Neuten zelf protesteerde zeer heftig tegen zijn ontslag: *exhibuit non intendit resignasse nec cesisse officio rectoris scholarum... et declaravit quod non resignat neque cedit per quod paratus est cedere dummodo sibi cautum fuerit de honesta recompensa* (K.A., fol. 164v.), 19 juni 1553. Zie tevens *Id.*, fol. 168v.

non deficient in cantu et pronuntiatione huiusmodi lectionum ¹⁸. Het hoofddoel van het onderwijs in de kapittelschool werd niet eens meer bereikt; laat dit nog de schuld zijn van het falen van de schoolrector, wellicht was dit zo eng in de ogen der kanunniken, dat beide moesten verdwijnen; uiteraard was de magister cantus de eerste verantwoordelijke voor het aanleren van de zang, en had men, speciaal wetende hoe zwak Neuten was, alle hoop gesteld op Truye. In elk geval Truye wordt vervangen door S. Cardon, 16 december 1552; een jaar later, 29 januari 1554, wordt Cardon reeds doorgestuurd *propter malam suam regionem* ¹⁹. Ook de nieuwbenoemde schoolrector J. Hacke begint zijn carrière zeer eigenaardig. Hij was sinds 19 januari 1551 aan de kapittelschool van de O.L.Vrouwekerk als schoolrector verbonden, en verliet deze post zonder enige waarschuwing op 28 juli 1553 om dezelfde functie te bekleden in de school der Salvatorkerk ²⁰. Het kapittel der Lievevrouwekerk verwijt hem zelfs *scholares et chorum frequentantes* met zich te hebben meegenomen. Hoewel niets daarvan blijkt, toont het toch aan dat de concurrentie tussen de verschillende kapittelscholen niet alleen de leraren betrof die men van mekaar wenste over te nemen. Voor het eerst wordt hier bij de benoeming van een schoolrector toegevoegd dat hij bij een afwezigheid van meer dan 15 dagen, het verlof bedroeg in 1534 16 dagen ²¹, zonder toelating, automatisch uit zijn ambt vervallen zal worden verklaard. Dit wijst uiteraard op een tekortkoming die bij zijn voorganger gewoonte was geworden. Uit een opmerking van 1554 blijkt bovendien dat nu ook de musici, clerici installati, aan absentisme beginnen te doen ²². Ook voor hen wor-

18. K.A. 1539-1558, fol. 133v.-134, 25 aug. 1551.

19. *Id.*, fol. 183.

20. K.A. O.L.Vrouw, 1529-1554, fol. 246v.; de presentatie van Hacke: 28 jul. (K.A. St.-Salvator, fol. 169v.); de benoeming 31 jul. 1553 (K.A. fol. 170v., 172v.). Bij zijn benoeming wordt hij genoemd clericus morinensis dioc.

21. K.A. 1516-1539, fol. 194-194v.

22. K.A. 1539-1558, fol. 200. 31 okt. 1554.

den nu zitpenningen ingevoerd, om schandaal in de kerk te vermijden : *quia musica ecclesiae ante hac per delectos musicos et pueros fuit cantata, et aliquando propter absentiam aliquorum musicorum... contigit scandalum.*

Twee jaar nadat Hacke Neuten was opgevolgd, biedt hij zijn ontslag aan, net zoals de cantor Nicolai, die in 1554 Cardon was opgevolgd, ook in 1555 demissionneert ²³. Bij geen van beide vinden wij een ernstige opmerking die een zo korte diensttijd uitlegt ²⁴. Hacke presenteert zelf zijn opvolger, W. Vander Linde, aan het kapittel ; Nicolai vinden wij het jaar erop in de functie van succentor aan de Donaaskerk verbonden, waar hij in 1559 priester wordt ²⁵.

Het rectoraat van Vander Linde duurt van 29 juli tot 19 aug. 1555. Daarna wordt hij ziek, de kanunnik Rol. Vanden Bussche ²⁶ wil wel voorlopig *acceptare onus instruendi pueros ...tempore infirmitatis novi scholastici*, doch op 2 september 1555 wordt, wegens het overlijden van Vander Linde, H. Raboot tot zijn opvolger benoemd ²⁷. Het gaat maar door verkeerd. Raboot, die priester is laat na, dagen na mekaar, zijn pueri te sturen naar de kerk om de martyrologia te zingen na de primen, de drie pueri die de lectiones moeten zingen bij de vigiliae anniversariorum verschijnen niet, hij is zonder toelating in de Polders waarnemend pastoor op 11 oktober 1557, en wordt op 29 november van

23. Ontslag van Hacke : *Id.*, fol. 216v. ; Nicolai : *Id.*, fol. 215v. Op 1 juli 1555 volgt de benoeming van J. Despaers als opvolger, zonder dat de naam of het ontslag van Nicolai voorkomt. De datum bij Vande Castele, *a.w.*, blz. 149, 27 mar. 1555, troffen wij niet aan in de K.A.

24. Alleen J. Hacke wordt erop gewezen, in 1554, dat hij *in boris canonicis*, met de pueri in de kerk moet zijn, *sub poena privationis pitanciam illius diei* : K.A., fol. 200v., 26 nov. 1554.

25. Presentatie door Hacke : 29 juli 1555, K.A., fol. 216v. Vander Linde wordt presbyter Tornacensis diocesis genoemd. Nicolai zie A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 207.

26. Deze Rol. Vanden Bussche was in 1553, na het onverwacht heengaan van Hacke, rector benoemd in de O.L.Vrouw-school (A. Dewitte, *a.w.*, blz. 274). In 1558 wordt hij curatus, in 1559 rector primae portionis in Sint-Salvator genoemd (K.A., fol. 8, 9v.).

27. K.A., fol. 217v., 19 aug. 1555 ; de presentatie van H. Raboot, clericus Tornacensis dioc. : K.A., fol. 223, 2 sep. 1555.

dit jaar door N. van Caneghem vervangen, zonder dat men van hem nog bericht kreeg²⁸. Achteraf poogt hij nog de situatie te veranderen, doch de toevoeging aan het reglement, uit 1553, wordt strikt gehandhaafd en de klacht van Raboot wordt afgewezen²⁹. Van Caneghem, mag. art., clericus, wordt op 7 december 1557 de zoveelste opvolger³⁰.

Op Van Caneghem wordt geen enkele opmerking uitgebracht, doch drie en een half jaar later laat hij zich vervangen³¹. Blijkbaar was er geen geschikte kandidaat voorhanden, want het duurt meer dan drie maand vooraleer een nieuwe naam opduikt, nl. Nicasius van Male, bovendien voor het eerst een gehuwde kandidaat, die precies om deze reden noch een *presentatio*, noch een akte van *possessio* krijgt³². Iets meer dan een jaar later, wordt deze, klaarblijkelijk interimaris, vervangen door de priester, Leo van Westbusche, die de recordtijd van twee maanden in functie blijft, om op 20 maart 1564 door Cornelius de la Sale te worden vervangen³³. Drie maand later schrijft het kapittel

28. K.A., fol. 224-224v., 9 nov. 1556; fol. 264, 11 okt. 1557; fol. 266v., 29 nov. 1557.

29. *Id.*, fol. 267.

30. *Id.*, fol. 267, 268v.

31. K.A. 1558-1571, fol. 81; de titel scholasticus sive magister choralium zal wel een vergissing zijn, gezien de chorales bij zijn heengaan drie maanden dakloos zouden zijn geweest; er wordt immers geen gewag gemaakt de chorales ergens onder te brengen. In 1577 krijgt hij volgend attest van het kapittel: *Decanus et capitulum ... attestamur et certificamus per praesentes nos opinari et credere magistrum Nicolaum van Caneghem, dudum scholasticum titularem eiusdem ecclesiae, dum eidem suae scholastriae deservivit, bene, pacifice, honeste, et laudabiliter vixisse, conversatum fuisse, et ludimagistrum egisse, seu pueros instituisse...* 14 febr. 1577, K.A. 1571-1594, fol. 107.

32. 22 september 1562 K.A. 1558-1571, fol. 85: *...absque collatione tituli ad illum incapacis propter coniugatum*; verder referetes K.A., fol. 91, 98, 107; er wordt voor hem geen speciale dienstregeling ontworpen.

33. Van Westbusche: K.A. 1558-1571, fol. 107, 27 nov. 1563. Bij deze benoeming wordt het statuut van 1555 en 1519 hernomen; dit is wellicht oorzaak van het feit dat hij scholaster genoemd wordt, wat daarna wordt geschrapt, en dat zijn taak de scholastria heet, wat men vergeet te schrappen (*Id.*, fol. 114-115; resignatie: 24 jan. 1564: *Id.*, fol. 118v.; aanvaarden C. de la Sale: 20 mar. 1564, *Id.*, fol. 122; bij de benoeming wordt uitdrukkelijk gestipuleerd, overi-

volgende brief aan diens vader : *quod curaret dicto Cornelio, filio suo, providere de alia conditione infra hunc (24 juli) et festum Sancti Bavonis prope futurum, propter suam inydoneitatem ad magisterium scholare*³⁴. Opnieuw was het dus een noodoplossing geworden³⁵. De la Sale wordt tenslotte op 4 september 1564 zijn rectoraat ontnomen, doch werd reeds in 1565 met een prebende bedacht³⁶. Hij wordt als rector vervangen door Georgius vande Reviere³⁷ clericus, promotus in artibus, eindelijk een schoolrector die negen jaar na mekaar, tot zijn dood, in zijn functie blijft. Sinds de rector Neuten hebben we inderdaad, in een tijdspanne van nauwelijks elf jaar, niet minder dan acht nieuwe rectoren, het interimaat van de kanunnik R. Vanden Bussche niet meegerekend. Een blijkbaar absoluut laagtepunt wat betreft de continuïteit van de school. In de O.L.Vrouw-kapittel-school kende men tussen 1539 en 1553 10 kandidaten op 15 jaar³⁸. Blijkbaar wilde de Salvatorkerk nog beter doen. Voor Sint-Donaas komt, 1512-1571, slechts voor 2 rectoren een diensttijd van twee jaar voor, de overige doen 3, 4, 7, 13 jaar dienst.

Wat nu de magistri cantus betreft, is de situatie in geen geval beter. We waren bij Bertrand Nicolai gebleven, benoemd op 29 januari 1554. Hij verzaakte aan zijn functie, zonder dat hem iets werd ten laste gelegd, in 1555, werd opgevolgd door J. Despaers, die in 1537 voor drie maanden in diezelfde functie benoemd werd aan de O.L.Vrouw-kapittel-school. Daar werd hij *propter sua demerita* door zijn

---

gens ook bij de benoeming van Van Westbusche, dat een afwezigheid zonder toelating, van 15 dagen de possessio automatisch laat ophouden (*Id.*, fol. 124-124v.).

34. *Id.*, fol. 127.

35. *Id.*, fol. 130.

36. *Id.*, fol. 139v.-140v., 29 jan. 1565; het betrof de *prebenda ad altare Sancti Leodogarii*; voor 17 april 1565 verving hij deze prebende reeds voor een capellania perpetua de extra chorum in de O.L.Vrouw-kerk te Brugge (*Id.*, fol. 147).

37. *Id.*, fol. 130-132v.; 22 sep. 1564; zijn collatio was op 23 okt. nog niet goedgekeurd door de bisschop.

38. A. Dewitte, *a.w.*, blz. 272-273; Sint-Donaas: A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 222-235.

broer Michael reeds op 26 oktober 1537 vervangen³⁹. Gezien we hier de naam Despaers slechts in het jaar 1555 opmerken, een opvolger wordt pas in 1557 genoemd, zonder te vermelden dat Despaers nog in dienst was, is het niet geloofwaardig dat hij als cantor bijzonder in de smaak viel⁴⁰. De opvolger in 1557 was Truye, die in 1552 op zo eigenaardige manier van zijn cantoraat afstand deed⁴¹. Truye laat opnieuw verstek gaan in november 1558, zonder dat het kapittel over een andere magister cantus beschikte. De kanunnik-musicus F. de le Fonteyne neemt voorlopig de lessen in muziek over en tevens de choralen, tot in december Melchior Haghebart uit Duinkerke, net als de schoolrector 1562-1563, een gehuwde kandidaat, poogt voldoening te geven. Er wordt uitdrukkelijk gestipuleerd dat hij alle taken van een gewone magister cantus moet waarnemen⁴². Nog geen twee maand later wordt ook hij vervangen door de priester J. Pollet, die, gezien hij *incuriosus est circa chorales*, in augustus reeds wordt vervangen door L. Leys⁴³. In 1561 is Leys heengegaan zonder te wachten op een opvolger. De musicus contratenor M. Smeekes neemt het op zich alle taken van de magister cantus en ook het *docere* der choralen voorlopig op zich te nemen⁴⁴. Een maand later treedt Jacob des Cornets als zangmeester op. Deze Des Cornets, ex-choraal van Sint-Donaas, wordt bij zijn aanvaarden verplicht samen met de choralen bij zijn eigen vader, Johan,

39. K.A. *O.L.Vrouw, 1529-1554*, fol. 70, 30 juni 1537; fol. 72v.; ook Michael Despaers wordt reeds op 26 december van hetzelfde jaar vervangen door Willem de Roucourt (*Id.*, fol. 72v.). Net als J. Despaers, laat de Roucourt zich, doch dan in Sint-Donaas, in 1560 opnieuw tot magister cantus benoemen (A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 208).

40. K.A. *1539-1558*, fol. 215v., 226; de referte bij Vande Castelee, *a.w.*, blz. 149, 27 mar. 1555, komt in de K.A. niet voor.

41. *Id.*, fol. 251.

42. F. (de le) Fonteyne: K.A. *1558-1571*, fol. 6-6v., 17 nov. 1558; Haghebaert: *Id.*, fol. 8v.

43. *Id.*, fol. 18v., 24v., 59; verdere opmerkingen i.v.m. de tucht: fol. 36v., 37v., 47v., 50.

44. *Id.*, fol. 59, 26 mar. 1561, op 30 juni 1561 krijgt Smeekes acht dagen verlof om met vrienden de processie te Mechelen bij te wonen (*Id.*, fol. 65).

koster van St.-Donaas, te gaan inwonen. Deze Johan moet hen in huis ontvangen *tanquam pater familias* ⁴⁵. Dit geeft aanleiding tot straatlopen bij de choralen, die hij zelfs laat zingen bij niet-religieuze gelegenheden, en dit is waarschijnlijk de reden, samen met het verwijt van ruwe behandeling der choralen, waarom hij in maart 1562 vervangen wordt door Toussanus Fermarii ⁴⁶. Als zijn borgsteller treedt hier op W. de Roucourt, een gewezen magister cantus aan de Salvatorkerk, die sinds 1560 die functie uitoefende aan de Donaaskerk te Brugge ⁴⁷. Het jaar erop gebeurt alweer een nieuwe benoeming, die nog geen jaar zal gelden: deze van de in muziekmiddens befaamde Andreas Pevernage uit Harrelbeke ⁴⁸. In september wordt echter de musicus Verbaere opnieuw, doch nu naar Aardenburg, uitgestuurd om een nieuwe magister cantus op te halen. Het betrof Johan Flamme die op 9 december 1563 wordt aanvaard en meer dan acht jaar in functie blijft. Een absoluut record, wat dan ook met een kanunnikale prebende zou beloond worden in 1572 ⁴⁹. Als we hier tevens aan het schoolrectoraat denken, waar Vande Reviere ook negen jaar na mekaar aanblijft, dan lijkt het een oasis midden de ontelbare benoemingen, die mekaar bijna machinaal opvolgden.

We vinden eindelijk ook eens iets meer dan louter for-

45. 30 april 1561, *Id.*, fol. 60. Zoals hoger vermeld wordt Des Cornets in 1573 kanunnik aan de Donaaskerk. Misschien wijst het opnemen der choralen in het huis van de cantor (ook de kanunnik Fonteyne nam ze in zijn huis op) er hier op dat het huis der choralen niet meer bewoonbaar was. Johan des Cornets zie A.C. De Schrevel, a.w., blz. 248, 659, 665.

46. *K.A.*, fol. 73v., 3 febr. 1562: *inbibuerunt ne (magister cantus) permitteret chorales discurrere per vicos, duceretque ad cantandum in conviviis sine licentia domini decani ecclesiae*; op 11 mar. 1562 mag hij de choralen nog 5 dagen behouden *ne duriter eosdem chorales interea tractaret et enormiter verberaret, sub poena carceris* (*Id.*, fol. 74v.).

47. Toussanus Fermarii was op 20 jan. 1562, als presbyter, aanvaard in de functie van chorista et musicus contratenor (*K.A.*, fol. 73, 73v.). Hij wordt magister cantus 16 mar. 1562 (*Id.*, fol. 74v.). Borgstelling De Roucourt: 23 mar. 1562, *Id.*, fol. 74v.-75.

48. *K.A.*, fol. 95-95v.

49. *K.A.*, fol. 108, 115v. (27 sep., 9 dec. 1563).

mulingen betreffende het verloop van het schoolwezen. Het is bovendien voor de geestelijkheid in gans Brugge een periode van bezinning, wellicht dank zij de supervisie van een bisschop⁵⁰, die van nu af werkelijk in de stad aanwezig blijft om niet alleen de ketterse sekten op te sporen, doch tevens om te wijzen op de plichten van de prebendehouders: *alioqui tamen suae vocationis immemores sub praetextu charitatis et spe virtutis non Christum sed quaestus quaerunt, et cum mercatoris et mercatus nomen fugiant, lucrum nihilominus ex mercatu avidè amplectuntur*. Dit uittreksel uit de besluiten van een in 1572 gehouden diocesane Synode, waarbij zeer strenge financiële boete werd ingesteld tegen de geestelijken die verdacht werden van winsten afkomstig uit wereldlijke beleggingen, aan- en verkopen, e.d.m., is wellicht mede geïnspireerd door het in 1569 verschijnen van de *Historiën* van B. Cornelis Adriaensen van Dordrecht, een boek dat duidelijk schade zou toebrengen aan de praktijken der Contra-Reformatie, voorafgegaan, in 1562, door een hernemen, van Brugge leken en het Brugse stadsbestuur uit, van het plan over de armenzorg van J.L. Vives: *De continuendis et alendis domi pauperibus*, in redactie van E. Wyts, opgedragen aan de Brugse bisschop P. de Corte. Een ruimere interpretatie van deze gegevens valt echter buiten de opzet van deze bijdrage.

Tijdens het schoolrectoraat van Vande Reviere (1564-1573) ontmoeten wij voor het eerst sporen van concurrentie tussen een privé-school en de kapittelschool. Gewoonlijk diende, zoals voorheen duidelijk bleek, de eerste de tweede aan te vullen. Aanleiding hier was het feit dat de pueriscolares met stenen hadden gegooid door de ramen van de privé-school van Franciscus Feckelman, school die gehouden werd in een huis palend aan het kerkhof van de Salvatorkerk. Hoewel het kapittel van de Salvatorkerk de fei-

50. K.A., fol. 238v., 26 febr. 1571. Vanaf 1566 moet de deken met twee kanunniken regelmatig, samen met de overige afgevaardigden der geestelijkheid, bij de bisschop verschijnen (Zie o.m. K.A., fol. 184).

ten betreft, zien zij als eerste aanleiding voor de feiten *quod non convenit tenere scholam tam propinquam apud scholam ipsius rei* (de schoolrector van St.-Salvator), *quae est schola privilegiata*⁵¹. Een paar kleine opmerkingen daargelaten, wordt Vande Reviere de gehele duur van zijn rectoraat niet bekeurd, en zijn vervanging wordt bovendien nog veroorzaakt door zijn afsterven op 15 maart 1573⁵². Op 19 maart daarop volgend zijn voor het eerst twee kandidaten beschikbaar. De ene, Antonius Chastelet, wordt door het kapittel aanvaard, de tweede, Johan Duust, wordt het volgend jaar tot kostler benoemd⁵³. Beide waren *promotus in artibus* te Leuven. Men blijkt duidelijk schrik te hebben, spijt de garanties die Chastelet biedt, en benoemt hem pas, nadat hij vooreerst meer dan een jaar dienst deed, vervolgens nadat hij zijn muzikale kennis op peil stelde door les te nemen bij de contratenor, en nadat hij omwille van zijn functie tot priester werd gewijd⁵⁴. Men vergeet niet erbij te vermelden dat hij al die tijd *honeste pacificeque* samenwoonde met zijn moeder. Nadat alle formaliteiten, die helemaal nieuw zijn, en wellicht op inspiratie van de bisschop gebeurden, achter de rug waren, verlaat Chastelet drie maand later reeds zijn post. Hij wordt opgevolgd door de tweede kandidaat uit 1573, Johan Duust⁵⁵, die reeds als presbyter

51. K.A., fol. 202-202v., 22 december 1567. Een J. Feckelman treedt op als kanunnik van Sint-Donaas in 1564: A.C. De Schrevel, *a.w.*, blz. 680.

52. Een opmerking betrof een verkeerd opstappen in de processie (*Id.*, fol. 191), een andere de aanwezigheid die noodzakelijk is tijdens de metten, de primen, op zon- en feestdagen op alle diensten (K.A. 1571-1594, fol. 31). Verder bestond er enige verwarring over de bisschop die de benoeming van schoolrector moest doen; Doornik benoemde nog tot 14 nov. 1564. Vande Reviere vroeg dus in dezelfde termen als 1564, een herbenoeming in Brugge op 1 april 1566 (K.A. 1558-1571, fol. 173v.; zelfs in 1565 gebeurden nog benoemingen door Doornik: *Id.*, fol. 167). Afsterven Vande Reviere: K.A. 1571-1594, fol. 38.

53. K.A., fol. 38v.; benoeming Duust: *Id.*, fol. 49v.-50; een latere opvolger van Duust: Joannes Ernest, presb. Leod. dioc., is *artium magister in alma universitate studii generalis oppidi Lovanien-sis* (*Id.*, fol. 90).

54. K.A., fol. 59v., 13 sep. 1574.

55. *Id.*, fol. 69v., 17 jan. 1575; verder fol. 71-72.

Brugensis diocesis in 1574 voorkomt. Blijkbaar is het de vaste wil het priesterambt te zien samengaan met het schoolrectoraat. Ondertussen verdwijnt Chastelet niet uit het schoolwezen van de Salvatorkerk want in 1577, terwijl Duust schoolrector is, treedt hij in de functie van *ludimagister*, ook voor het eerst dat de term in de Salvatorkerk wordt gebruikt, op *pro institutione choralium in lingua latina, spacio duorum annorum*⁵⁶. Het werkt verhelderend, zet tevens wat ik hoger meende, kracht bij, zowel bij de benoeming van Chastelet, als bij deze van Duust aan te treffen dat zij beide speciaal in hun kennis van het Gregoriaans worden onderzocht. Voor Duust wordt zelfs gestipuleerd dat men zijn geschiktheid *in bonis litteris* voor voldoende hield, hoewel toch iemand anders met het les geven in de Latijnse taal wordt belast. Duidelijk werd het verzorgen van de koordiensten, gezamenlijk door schoolrector en magister cantus voorbereid, als een voldoende karwei aanzien.

Duust doet afstand van zijn functie op 23 maart 1579 en drie dagen later wordt hij aanvaard als lid van het kapittel door de schenking van de *prebenda diaconalis*⁵⁷. Op 30 maart is reeds een opvolger voor de school aangeduid, Martin Nootscale, priester van het bisdom Gent. Vanaf nu worden de kapittelekten bijzonder onregelmatig⁵⁸. Politiek gezien beginnen nu de troebelen in verband met de Pacificatie van Gent. De nieuwe Brugse bisschop, R. Drieux, resideert niet, en dies meer. Nootscale blijkt in 1579 ontslag te hebben genomen; Duust hoger vermeld komt opnieuw hulp verlenen⁵⁹; daarna ontbreken alle gegevens tot juli 1584,

56. K.A. 1571-1594, fol. 73-74 komt de naam Chastelet voor op de rand van het uitgescheurde folio. De verwijzing hier *Id.*, fol. 108, 18 mar. 1577; dit lesgeven slaat niet terug op het lesgeven aan choralen die wegens stemdefect beloond worden, gezien rond de jaren 1577 geen choralen uitbesteed worden.

57. *Id.*, fol. 133v.-134, 23 mar. 1579; zie verder folia 134-135v.

58. Tussen 136v. en 137 is een blad verdwenen; de tekst gaat over van 13 op 27 april; tussen 1580-1584, met 1 uitscheuring, komen geen gegevens voor.

59. *Id.*, fol. 141v.-142; J. Duust: *Id.*, fol. 145v., 7 dec. 1579: Duust kreeg toelating de plichten van zijn diaconaat voorlopig op

samenvallend uiteraard met de organisatie van de Brugse Calvinistische Republiek. In juli 1584 wordt Gabriel Jansseune als nieuwe rector aanvaard, zonder dat de voorgaande rector wordt vernoemd ⁶⁰. Of hij al dan niet priester was, vernemen wij niet. In 1586 spreekt een korte tekst over Daniël van Repinghe, scholaster of schoolmeester. Reeds twee maand later moet hij, gezien de grote armoede waarin hij verkeert, geldelijk worden geholpen ⁶¹. Daarna eindigt alle informatie tot 1599 ⁶².

Besluiten wij nu met de laatste gegevens in verband met de magistri cantus uit de zestiende eeuw. Bij J. Flamme, wiens beleid duurde van 1563 tot 1572, hij is tevens de eerste die de titel *phonascus* gebruikt ziet in Sint-Salvator, treft het dat hij een paar maanden, nadat hij in dienst komt, reeds een kapellanie krijgt toegewezen ⁶³. In 1565 is men zo tevreden over zijn beleid, dat een aanvraag wordt gericht tot de Brugse bisschop om de eerste kanunnikale prebende die zal openkomen, voor hem te reserveren. Uitdrukkelijk wordt hier beklemtoond dat hij van een perfecte stiptheid is, wat betreft het verschijnen tijdens de koordiensten ⁶⁴. Net als de schoolrector, wordt hij verder voorgesteld om tot priester te worden gewijd ⁶⁵, terwijl men als merkwaardig aanstipt *quod est etiam eruditus in lingua latina* ⁶⁶; in 1568

---

te schorten *ob institutione choralium*. Dit kan echter ook gebeuren in vervanging van de magister cantus, waarover wij na 1577 geen gegevens hebben.

60. *Id.*, fol. 147v., 23 juli 1584.

61. *Id.*, fol. 163, 164.

62. Dit keer omdat de bundel *K.A., 1594-1599* in privébezit overging!

63. *K.A., 1558-1571*, fol. 108, 115v.; capellania de extra chorum: 31 jan. 1564, *Id.*, fol. 120-120v., 121v., 122v.-123v.

64. *Intendunt et resolverunt ipsum Johannem Flamme promovere ad primam prebendam quae cadet...* *Id.*, fol. 142, 15 mar. 1565. Op 4 mar. 1566 verbindt het kapittel zich hem in geen geval door te sturen *donec sibi de alio competenti titulo sit provisum*; *Id.*, fol. 170v.

65. Het kapittel vraagt zelf hem toe te laten ad sacros ordines (fol. 170v.). In jan. 1568 draagt hij reeds missen op (*Id.*, fol. 204v.) — Zie verder *K.A.* fol. 223v., en *K.A. 1571-1594*, fol. 5v. Hij wordt presb. camerac. dioc. genoemd.

66. Arnold Flamme wordt *musicus* genoemd: *K.A. 1558-1571*, fol. 185, 186; verhoging van wedde voor J. Flamme: *Id.*, fol. 223v.

is hij reeds priester gewijd, heeft men zijn broer aanvaard als chorist, in 1569 wordt zijn wedde verhoogd, met name omdat hij reeds vele jaren de choralen onderwijst *in arte musica atque in re litteraria*, de eerste keer dat een dergelijke bepaling, blijkbaar om de uitzonderlijkheid ervan, wordt opgenomen ⁶⁷. In 1570 wordt een andere broer van Flamme, Philippus, als choraal aanvaard, onder de gewone voorwaarden ⁶⁸. Op het einde van het jaar 1571 krijgt Flamme de kanunnikale prebende van Franciscus Wyts toegewezen. In 1572, nadat hij dus pas van zijn kanunnikaat kon genieten, kondigt hij zijn vertrek aan *ad inseruiendum inclitissimo regi Hispaniae, sub spe promotionis futurae* ⁶⁹. In mei 1572 wordt Sebastiaan Stassaert voorlopig met het onderwijs der choralen belast, en op 27 mei 1572 opgevolgd door een nieuwe magister cantus Peter Valois ⁷⁰. Valois biedt niet de minste voldoening en wordt reeds in oktober vervangen door F. Coppens ⁷¹, die op zijn beurt het jaar erop reeds vervangen blijkt door G. Treshault. Deze was een gehuwde kandidaat, die zijn zoon onder de choralen wilde laten opnemen blijkbaar tegen de zin der kanunniken. Tenslotte wordt die zoon toch als dusdanig aanvaard in 1576, doch Treshault heeft zich ondertussen onmogelijk gemaakt door kwaad spreken over de deken en het kapittel ⁷². Hij wordt in 1577 vervangen door Matthias Pottier, nu weer een pries-

67. *Id.*, fol. 226.

68. Collatie en possessio : *K.A. 1571-1594*, fol. 13-13v. ; Franciscus Wijts, die overleed, wordt genoemd : *filius magistri Egidii (Id., fol. 7v.)*.

69. Hij werd er naar de kapel van Filips II geroepen : *K.A.*, fol. 20, 20v. In dank voor de vele liberaliteiten die het kapittel hem wilde verlenen, schenkt hij *duos magnos libros in discantu, et quatuor parvos libros discantus, ... vulgo mottetten (Id., fol. 20, 27v.)*.

70. Hij wordt door mekaar genoemd Sebastiaan of Robert Stassaert of Testaert : 5 mei, 24 juni 1572, *K.A.*, fol. 23v., 24v. Hij werd op 24 dec. 1571 als Robert Testaert, presbiter Camerac. dioc., aanvaard als musicus-chorista (*Id.*, fol. 13).

71. *Id.*, fol. 24v., 27v., 28v. ; Franciscus Coppens : *Id.*, fol. 31, 31v., 34, 36.

72. *Id.*, fol. 44v. ; zijn zoon Johannes. *Id.*, fol. 75-75v., 80, 88v., 92.

ter, die zeer kort daarna tot kanunnik wordt verheven ⁷³. Zo eindigt ook hier de informatie betreffende de zestiende eeuw.

Buiten de gegevens over Flamme en de nieuwe elementen die we konden terugvinden tijdens het schoolrectoraat van Vande Reviere, Chastelet en Duust, kwamen geen gegevens voor die ons wijzer maakten omtrent de bedoelingen van het onderwijs in de Salvator-kapittelschool. Bovendien moeten deze laatste gegevens gezien worden in functie van toevalligheidsomstandigheden. Het was inderdaad onmogelijk vanaf 1580, wellicht reeds vroeger, op een rustige manier het schoolsysteem uit te bouwen of te vernieuwen ⁷⁴. Zo moet noodzakelijk besloten worden dat de hier behandelde kapittelschool in geen geval een Latijnse school kan worden genoemd, en wellicht is het bij een dergelijk type scholen dat de scheldnaam *grammaticus*, in verband met de rector, toepasselijk is. Inderdaad was ander dan muzikaal en klerikaal (of rubrikaal) onderwijs in de praktijk louter oppervlakkig, lees bijkomstig.

A. DEWITTE

BIJLAGEN

I

Lijst der magistri cantus 1518-1577.

De bedoeling van deze lijst is in de eerste plaats de uitgave van D. Van de Castele toegankelijk te maken voor wetenschappelijk onderzoek ¹. Zo verwijzen wij na *Cant.* (met opgave der blz.) naar de

73. *Id.*, fol. 106, 110v., 111-112. Na zijn benoeming op 12 januari 1577, wordt hij kanunnik (de prebende primae missae) op 22 mei.

74. Zo bevonden de kanunniken Vanden Bussche, de Cueninc, Folcke, Pottier en Croes zich in 1584 te St.-Omer «*degentes et morantes ob presentis temporis turbulationes*» waar zij in de kathedraal, in kapittelzitting, een nieuwe kanunnik, Paulus Lucas, aanvaardden. Zij bezaten zelfs de tekst der statuten niet, waarover de eed moest worden afgelegd (*Id.*, fol. 155). Wat in die tijd met de choralen gebeurde, wordt niet vermeld.

1. *Maitres de chant et organistes de St.-Donatien et de St.-Sauveur à Bruges, 1365-1796, Documents recueillis par* Desire van de Castele, *et annotés par* Edmond van der Straeten, in *Hand. Em. Br. XXII* (1870), blz. 105-174.

folia der kapittelakten waaruit de tekst bij Van de Castele werd gehaald. Waar deze referentie niet voorkomt, is dit dus duidelijk een aanvulling. Gezien de kapittelakten vóór 1516 niet meer beschikbaar zijn, begint onze lijst pas met Jacob Pierson, waar Van de Castele ondertussen reeds melding kon maken van Alianus de Grootte, 1503, Jacob de Boes, 1504, Jacob Rauwvleesch, 1507.

Jacob Pierson :

5 juli 1518, Cast. 144, K.A. 1516-1539, fol. 9v. ².

Conrardus N. :

19 jan. 1527, Cast. 145, K.A. 1516-1539, fol. 84.

Philippus Rogerie :

15 jan. 1528, Cast. 145, K.A. 1516-1539, fol. 98-98v. ; 16 jan. 1532, id., fol. 149.

Dominus Philippus Rogerie, magister cantus, renuntiat ministerio cantus, paratus nichilominus chorales intertenere donec domini de alio magistro cantus fuerint provisi.

Jacob de Rue(1)x :

21 mar. 1536, Cast. 145, K.A. 1516-1539, fol. 210 ; 8 jul. 1538, id. fol. 240.

Domini ordinarunt quod eius decanus loqueretur et communicaret cum magistro choralium, inquirendo ab eodem an vellet sua sponte renuntiare suo officio, et si vellet omnino permanere, presentaret eidem duplex stallum, si ante abire vellet, et aliam quaerere conditionem ³.

2 sep. 1538, Cast. 146, K.A. 1516-1539, fol. 242v.

23 sep. 1538, id., id., fol. 243v.

31 aug. 1540, id., K.A. 1539-1558, fol. 7v.

Ghysebertus Fabri :

7 mar. 1541, Cast. 146, K.A. 1539-1558, fol. 10v.

3 april 1541, Cast. 147, id., fol. 11.

22 aug 1542, id., fol. 28v.

Concludimus a pluralitate vocum, attenta negligentia magistri cantus, et scandalum quod inde posset oriri quatenus super provisionem choralium, ipsi chorales de consensu magistri Vander Donck, unus ex tribus portionibus, curati, teneantur in domo sua.

2 okt. 1542, Cast. 147, K.A. 1539-1558, fol. 29v.

13 febr. 1543, id., fol. 33.

Concedimus magistro cantus lucrum panis, spe melioris servitii ⁴.

2. Hij overleed omtrent 4 jan. 1527, datum waarop zijn prebende werd overgenomen door Joh. de Rue (K.A. 1516-1539, fol. 82).

3. Op dezelfde folio wordt geklaagd : *multi defectus in dies committuntur tam in cantoribus quam aliis divinis officiis.*

Anthonius Galli :

28 mei 1543, Cast. 147n, K.A. 1539-1558, fol. 39v.

17 nov. 1544, Cast. 147, id., fol. 60.

Anthonius Troiani-Jordani :

8 febr. 1546, Cast. 147, K.A. 1539-1558, fol. 72.

26 febr. 1549, id., fol. 102.

Ordinamus probet magister Judocus, chyirurgus, lesionem sui filii choralis, provenisse ex percussione magistri cantus, vel aliis duris tractationibus, et tunc fiet prout de jure.

5 mar. 1549, K.A. 1539-1558, fol. 102.

Attenta debilitate magistri cantus, domini ordinarunt quod duo chorales cohabitarent Christiano Verbaere cum emolumentis et commodo, magistro cantus concernentibus.

19 mar. 1549, Cast. 148, K.A. 1539-1558, fol. 102v.

14 aug. 1564, K.A. 1558-1571, fol. 127v.

Xa. Augusti obiit dominus Antonius Troiani, capellanus perpetuae capellaniae de extra chorum ad altare Sancti Mauri, situm in dicta ecclesia Sancti Salvatoris, quae vacavit in turmo Reverendissimi Episcopi Tornacensis ⁵.

Natalis (de la) Truye :

26 mar. 1549, K.A. 1539-1558, fol. 103.

Sub provisione novi magistri cantus deputarunt Jacobum Varlet ad eundem oppidum de Goes, viatorem de magistro cantus percipiendo idoneo, qui accepit onus rei faciendae.

1 april 1549, id., fol. 103.

Concedimus magistro cantus in Goes pro suo viatico 2 coronas aureas.

1 april 1549, Cast. 148, id., fol. 103.

10 mar. 1550, id., fol. 111.

Concedimus magistro cantus, spe futuri boni et legalis servitii, ad opus tunicae talaris XVIII lib. par. ex bonis officii VII dolorum, per receptorem solvendum, certis ex causis ⁶.

21 april 1550, Cast. 148, id., fol. 111 ⁷.

Simon Cardon .

16 dec. 1552, Cast. 148, K.A. 1539-1558, fol. 157v.

27 mar. 1553, Cast. 148, id., fol. 161.

4. Blijkbaar was het ontslag van 2 okt. 1542 nog niet doorgegaan.

5. Als testamentuitvoerder voor Jordani treedt op Nicolaus Wympe (*Id.*, fol. 141).

6. Op 22 okt. 1549 (*Id.*, fol. 107) : *Domini ... ordinarunt quatenus receptor comitatus ... tradet in manibus magister cantus ad opus emptionis carnis pro toto anno duas lib. gross.*

7. De aanstelling voor de prebende van de eerste mis : *Id.*, fol. 112-113v. ; 120-120v. : presentatie en possessio 25 okt. 1550.

29 jan. 1554, id., fol. 183.

Domini decanus et capitulum concluserunt Dominum Simonem Cardon magistrum choralium fore licentiandum, propter malam suam regionem.

Bertrand Nicolai :

29 jan. 1554, K.A. 1539-1558, fol. 184v.

Dominus decanus et capitulum admiserunt et receperunt Bertrandum Nicolai, clericum Cameracensis diocesis, id supplicantem, in magistrum cantus ecclesiae, sub salario et lucro consueto, salvo quod informet dominos quad bonus pater familias ⁸.

30 jul. 1554, id., fol. 193v.

Probus vir Dominus Egidius Coppejans, comparans in capitulo, petivit a domino Nicolai Bertrando, ibidem tracto in causa, pro summa octo sch. gr., ratione expensi oris et quinque botri vini, consumpti in ejus domo cum cantoribus ecclesiae predictae.

31 okt. 1554, id., fol. 200.

Prefati domini decanus et capitulum, quia musica ecclesiae antehac per delectos musicos et pueros fuit cantata, et aliquando propter absentiam aliquorum musicorum ad illam cantandam deputatorum contigit scandalum ; ut huiusmodi musica deinceps decantatur decantans et scandalum evitetur, ordinauerunt, dixerunt et ordinauerunt quod lucrum musicae exit commune et aequale dumdemum inter installatos musicos, ita quod lucrum in laudibus ascendens ad tres libr., duos par., qualibet mense, daretur unicuique comparanti aequaliter, in quo absentes carebunt, lucrumque absentium cedit ceteris petentibus, excepto magistro cantus, qui cum suis choralibus lucrabitur secundum antiquam consuetudinem.

Johannes Despa(e)rs :

29 okt. 1555, Cast. 149, K.A. 1539-1558, fol. 226 ⁹.

Natalis (de la) Truye :

29 mar. 1557, Cast. 149, K.A. 1539-1558, fol. 251.

Firmin de le Fonteyne :

8. Op 7 mar. 1554 (K.A. 1539-1558, fol. 184) : *Domini commiserunt quatuor chorales ecclesiae Christiano (Verbaere) cantori, in expensis oris, in sua domo, sub modo et forma quibus dominus Jacobus Verlet, canonicus ecclesiae, illos aliquandiu (mar. 1549) interlocavit in domo sua, atque expensa oris suppeditavit.*

9. Over de benoeming van Despaers aan de O.L.Vrouwkerk : K.A. O.L.Vrouw, 1529-1554 : 30 juni 1537 ... *in magistrum cantus et rectorem choralium receptus et admissus* ... (fol. 70) ; 30 okt. 1537 : *dominus vicarius, insequens conclusionem capitularem nuperime habitam, de licentiando dominum Joannem Despaers, magistrum cantus, eundem propter sua demerita licentiarunt* ... (fol. 72v.).

17 nov. 1558, K.A. 1558-1571, fol. 6-6v.

Domini deputaverunt honorabilem dominum Firminum de le Fonteyne, canonicum musicum, ad gubernandum chorales ecclesiae in expensis oris, et docendum musicam; qui eosdem alere in domo sua et instruere in musica acceptavit, quoad usque novus magister cantus et choralium per dominos decanum et capitulum acceptus fuerit.

Melchior Haghebaert :

12 dec. 1558, K.A. 1558-1571, fol. 8v.

Domini acceptaverunt Melchiorum Haghebaert, virum coniugatum ex Dunckerka, pro magistro cantus ecclesiae, sub similibus conditionibus et modis quibus sui predecessores magistri cantus et choralium ecclesiae acceptati fuerunt, et idem Melchior promisit vivere ad residentiam.

Joannes Pollet :

31 jan. 1559, Cast. 149, K.A. 1558-1571, fol. 11.

17 april 159, id., fol. 14v.

Capitulum ordinavit quod intimaretur magistro cantus ut provideret sibi de alio loco residentiae, quia incuriosus est circa chorales et negligens in frequentando horas canonicas.

Ludovicus Leys :

21 aug. 1559, Cast. 149, K.A. 1558-1571, fol. 18¹⁰.

Michael Smeekes :

26 mar. 1561, K.A. 1558-1571, fol. 59.

Venerabiles dominus decanus et capitulum attribuerunt Michaeli Smeekes, per provisionem magistri cantus ecclesiae, decem sol. gr. dono liberali, ad opus emptionis unius tunicae talaris, sub spe sedulitatis suae in servitio, quod impendet circa musicam, et in docendo chorales quamdiu carebunt magistro choralium¹¹.

Jacob des Cornets .

23 april 1561, K.A. 1558-1571, fol. 60.

Venerabiles dominus decanus et capitulum, capitulariter extraordinariter in loco solito congregati, ex commendatione proborum virorum, attestantium de vita et morum probitate et arte cantus musicae honesti juvenis Jacobi, filii magistri Johannis des Cornets, virgiferi ecclesiae collegiatae Sancti Donatiani in Brugis, acceptaverunt eundem Jacobum, clericum Tornacensis diocesis, in magistrum cantus et cho-

10. Toelagen voor het onderhoud der choralen tijdens zijn cantoraat, en opmerkingen betreffende de tucht zie *K.A. 1558-1571*, fol. 24v., 36v., 37v., 47v., 50v.

11. Op 30 juni 1561 (*Id.*, fol. 65) : *Domini concesserunt Michaeli Smeekes, musico contratenori, octo dies ad eundum Mechliniam, visitandum processionem Mechliniensem...*

ralium ecclesiae Sancti Salvatoris Brugensis, cum duplici stallo et lucro, juxta modum et conditionem quam predecessores magistri choralium soliti sunt habere et lucrari, cum conditione quod magister Johannes predictus, pater ipsius Jacobi, reciperet Jacobum cum choralibus in sua domo tanquam pater familias, et aleret chorales honeste et decenter.

3 febr. 1562, id., fol. 73v.

Domini ordinaverunt magistro cantus quod faceret inventarium librorum discantus, et inhibuerunt ne permetteret chorales discurrere per vicos, duceretque ad cantandum in conviviis sine licentia domini decani ecclesiae.

11 mar. 1562, id., fol. 74v.

Venerabiles dominus decanus et capitulum licentiaverunt magistrum Jacobum des Cornets, magistrum choralium ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris, ab officio magisterii choralium, concedentes tamen eidem gubernationem choralium et lucrum in choro consuetum pro mense currenti, et non diutius, inhibentes dicto magistro Jacobo ne duriter eosdem chorales interea tractaret et enormiter verberaret, sub poena carceris.

Toussanus Fermarii :

16 mar. 1562, Cast. 149, K.A. 1558-1571, fol. 74v. ¹².

Andreas Pevenage :

21 jan. 1563, Cast. 150, K.A. 1558-1571, fol. 95.

11 febr. 1563, id., id., fol. 95v.

29 mar. 1563, id., id., fol. 98v. ¹³.

28 jun. 1563, id., fol. 104.

Venerabiles dominus decanus et capitulum, ad humilem requestum magistri cantus et choralium ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris Brugensis, ex consideratione caritatis annonae, attribuerunt eidem duas lib. par. singulis mensibus ; solvendas per receptorem comitatus capituli usque ad revocationem eorum.

Joannes Flamme :

27 sep. 1563, Cast. 154, K.A. 1558-1571, fol. 108.

9 dec. 1563, id., id., fol. 115v.

31 jan. 1564, id., fol. 120-121v.

Presentatio capellaniae de extra chorum, vacantis sub turmo capituli, per obitum domini Petri Pringheel, pro Johanne Jacobo Flamme, clerico Cameracensis diocesis, magistro choralium...

12. Op 26 jan 1562 (*Id.*, fol. 73) wordt Toussanus Fermarii *presbyter, musicus contratenor* genoemd. Op 20 jan. was hij in deze functie aanvaard (*Id.*, fol. 73).

13. Een toelage zoals op 29 mar. (*Cast.*, 150) werd ook verleend op 15 febr. 1563 (*Id.*, fol. 95v.).

7 febr. 1564, id., fol. 121v.

Venerabiles dominus decanus et capitulum concedunt magistro cantus sigillum presentationis ad capellaniam perpetuam ad altare Sanctae Annae, de extra chorum, ecclesiae Sancti Salvatoris ¹⁴.

15 mar. 1565, id., fol. 142.

Reverendissimo et colendo Episcopo Brugensi, obedienter et reverenter; venerabiles dominus et capitulum ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris Brugensis, cum reverentia, declarant qualiter propter bene merita honesti viri Johannis Flamme, clerici Cameracensis diocesis, magistri choralium dictae ecclesiae collegiatae, et capellani perpetuae capellaniae ad altare Sanctae Annae de extra chorum eiusdem ecclesiae, in docendo chorales et sedulose frequentando horas canonicas, pacificeque conversando, intendunt et resolverunt ipsum Johannem Flamme promovere ad primam prebendam quae cadet, vacans sub turmo capituli, deo favente; qui vestram paternitatem conservet feliciter, supplicantes qualiter dignemur, et placeat eundem Johannem ad sacros (ordines) admittere.

4 mar. 1566, K.A. 1558-1571, fol. 170v.

Universis singulis presentes litteras inspecturis, lecturis pariter et audituris, salutem in Domino.

Nos, decanus et capitulum ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris Brugensis, notum facimus quod certis annis experti de idoneitate Johannis Flamme, magistri cantus et choralium, ad magisterium docendi chorales musicam, deque illius diligentia in frequentando cantandoque horas canonicas et divina suffragia, eidem addicenti nobis suum servitium et se, bona fide, erga nos obliganti de huiusmodi magisterio cantus et choralium provisione, neque missum facere conamur donec sibi de alio competenti titulo sit provisum. Supplicantes Reverendissimo Episcopo Brugensi ut sua veneranda Paternitas dignetur sub hac nostra promissione et cautione eundem Johannem Flamme ad sacros ordines admittere. Actum in capitulo, feria secunda post dominicam Invocavit, die capitulari ordinaria, mensis Martii quarta, anno XVc LXV, quem, si novimus, in vita et conversatione honestum, etiam in lingua latina eruditum.

26 sep. 1569, id., fol. 223v. ¹⁵.

14. Collatie en possessio. 27 mar. 1564 (*Id.*, fol. 122v-123v.). Op 9 okt. 1564 (*Id.*, fol. 132) komt een toelage voor van 12 lb. par. om voedsel te kopen. Opnieuw een wedde-aanpassing op 3 sept. 1565 (*Id.*, fol. 158v.).

15. Op 12 dec. 1566 (*Id.*, fol. 185): *Domini capitulariter congregati receperunt Arnoldum Flamme, fratrem magistri choralium, in choristam*. Arnold krijgt in jan. 1567 *lucrum duplicis stalli* (*Id.*, fol. 186). Geldelijke toelagen zie 1567: *Id.*, fol. 197v., 1568 fol. 202v. In 1570 wordt een andere broer als choraal toegelaten: *Id.*, fol. 226.

Presentata, per dominum Johannem Flamme, presbyterum, magistrum choralium ecclesiae Sancti Salvatoris Brugensis, in capitulo, supplicatione ad consequendum grossorum pensionem, ex causis expressis in supplicationem. Et eadem in capitulo lecta, attento quod dominus, supplicans, in educandis choralibus et instruendis in arte musicae atque re litteraria multis annis laudabiliter egerit; necnon habitu respectu quod certo tempore missam quotidianam de septem doloribus beatae Mariae Virginis, et in musica, cum suis choralibus cantaverit, ac superiorem partem musicae suppleverit, venerabiles dominus decanus et capitulum dictae ecclesiae ex premissis causis de gratia tamen speciali, constituerunt supplicanti annua octo decem lib. par., unde recipiet a receptore communitatis primum annum in festo Bavonis proximo venturo, et consequenter de anno in annum quolibet festo beati Bavonis, quamdiu in officio magistri choralium laudabiliter continuavit, missam de septem doloribus cum musica cantaverit, et donec sibi supplicanti per capitulum aliter provisum fuerit, et non diutius.

20 aug. 1571, Cast. 154, K.A. 1571-1594, fol. 5v.

4 dec. 1571, K.A. 1571-1594, fol. 7v.

Venerabiles dominus decanus et capitulum ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris Brugensis, certiorati de morte Francisci Wyts, filii magistri Egidii, defuncti canonici praebendati ad altare omnium sanctorum in dicta ecclesia, cuius canonicatus et prebenda vacat sub turmo capituli, alternativo cum Reverendissimo Domino Episcopi Brugensi, ad nominandum et presentandum Reverendissimo Domino Episcopo Brugensi, virum magis idoneum ex choristis installatis eiusdem ecclesiae, fecerunt convocari curatum ecclesiae parochialis sancti Jacobi et curatum ecclesiae Sanctae Walburgae Brugensis, qui comparantes et congregati in loco capitulari, collectione vocum per venerabilem dominum Dionysium Paullin, decanum ecclesiae predictae, facta, fuit unanimiter nominatus et presentatus dominus Johannes Flamme, presbyter, magister cantus, chori et choralium, qui deservivit choro laudabiliter et eruditiv chorales in cantu et bonis moribus, cum bona gratia, octo annis tanquam magis idoneus ¹⁶.

17 mar. 1572, id., fol. 20.

Honorabilis dominus Johannes Flamme, canonicus et magister choralium ecclesiae constitus in capitulo, egit venerabilibus dominis decano et capitulo capitulariter congregatis, immensas gratias de beneficiis sibi prestitis, et quod dignati sunt de eo bene mereri et vocatur ad inserviendum in capella regis, cepit licentiam commendandi se in

16. Presentatio en collatio 4, 17 en 24 dec. 1571 : *Id.*, fol. 13-13v. In 1572, 10 mar., wordt Flamme genoemd *canonicus praebendatus et capellanus ad altare Sanctae Annae* (*Id.*, fol. 19v.).

gratiam dominorum, rogans ut dignarentur alium asumere ad magisterium choralium, donans liberaliter, in recognitione beneficiorum acceptorum, duos magnos libros in discantu, et quatuor parvos libros discantus, continentes cantica ecclesiastica, vulgo mottetten...

24 mar. 1572, Cast. 155n, id., fol. 20-20v. ¹⁷.

S. Stassaert :

5 mei 1572, id., fol. 23v.

Domini committunt domino Sebastiano Stassaert, musico et choristae ecclesiae, onus docendi chorales in musica, cum lucro magisterii choralium, usque quo advenerit magister cantus et choralium ¹⁸.

P. Valois :

27 mei 1572, Cast. 155, id., fol. 23v.

11 aug. 1572, K.A. 1571-1594, fol. 27v.

Recuperet Dominus Petrus (Valois), magister choralium, superplicium de choralibus perditum ; alioquin solvat gubernatoribus choralium pretium eiusdem superplici seu valorem. Similiter inveniat quattuor vel quinque libros mottettarum in discantu, per predecessorem magistrum choralium donatos et dicto domino Petro traditos, alioquin solvat valorem ad aestimationem peritorum in cantu.

3 sep. 1572, id., fol. 28v.

Domini informati de malo regimine et improbitate vitae domini Petri Valois, magistri cantus et choralium ecclesiae, licentiaverunt eundem a magisterio cantus et choralium, privantes stallo et lucro ecclesiae ad deinceps lucrandum.

F. Coppens :

13 okt. 1572, Cast. 155, K.A. 1571-1594, fol. 31 ¹⁹.

Greg. Treshault :

26 okt. 1573, Cast. 155, K.A. 1571-1594, fol. 44v. ²⁰.

30 juli 1576, id., fol. 99.

17. Deze nota, niet afgedrukt bij Vande Castele, bevat een attest op zegel, waarbij het kapittel, in bewoordingen zoals op 26 sep. 1569, zijn lof uitspreekt voor Flamme. Over het vertrek naar Spanje zegt men : *ad inserviendum inclitissimo regi Hispaniae nostro, sub spe promotionis futurae*. De kanunnikale prebende van Flamme wordt overgenomen door Cornelius Croes (*Id.*, fol. 95v.).

18. Stassaert, ook Testaert, werd op 24 dec. 1571 als presbyter camer. diocesis, musicus, tot chorist aanvaard (*Id.*, fol. 13). Op 24 jun. 1572 ontvangt hij 30 gr. *pro labore in docendo chorales ecclesiae, ad spatium unius mensis quo non fuit magister cantus*. Flamme verliet de school dus einde maart (*Id.*, fol. 24v.).

19. Een paar gegevens over voorschieten van geld en de aankoop van een cappa : *Id.*, fol. 31v., 34, 36.

20. Gratificatie bij de aankoop van zijn toga talaris : *Id.*, fol. 94. Zie tevens de gegevens bij het aanvaarden van zijn zoon Johannes als choraal, 1575 ; *Id.*, fol. 73, 80, 88v., 92.

Attento quod Gregorius Treshault, magister cantus, coram dominis capituli capitulariter congregatis, revocavit certas iniurias, per eum dominis decano et dicto capitulo dictas, et ibi obnixè precatus est veniam de iisdem injuriis. Domini, de gratia speciali remittunt easdem iniurias et inhihent eidem Treshault, ibi tunc praesenti, ne deinceps aliqua iniuriosa vel contumeliosa verba de decano vel capitulo dicat, sub poena licentiae seu privationis et destitutionis sui officii seu servitii magisterii cantus.

M. Pottier :

12 jan. 1577, Cast. 155, K.A. 1571-1594, fol. 105v.

28 jan. 1577, id., fol. 106.

Domini remittunt, de gratia speciali, domino Matthiae Pottier, presbytero, in magistrum cantus et habitum recepto, lucrum panis, per cantores solvi solitum, sub spe boni servitii per eundem Pottier prestandi ²¹.

II

Lijst der pueri chorales 1520-1590.

De bedoeling van deze lijst is niet uitsluitend een groep namen van choralen na mekaar plaatsen, wat dan kan helpen hun latere loopbaan uit andere documenten samen te stellen. Het is tevens de bedoeling hier deze teksten over te schrijven die zowel voor de werking van een magisterium choralium, een magisterium cantus als voor een bestudering van de sociale toestanden der 16e eeuw kunnen belangrijk zijn.

Johannes (Rycquaerts) : 1520, K.A. 1516-1539, fol. 30v.

Comparavit coram dominis de capitulo, capitulariter et in sufficienti numero congregatis, honesta mulier Josina, filia Petri Rycquaerts, ibidem in manibus mei notarii (J. Porrewaeghe) et secretarii capituli, promittens filium eius, nomine Johannem, tunc in choralem per dominos de capitulo receptum, ex eius servitio chori non admovere, aut aliquo nomine per se vel alios eundem juvenem retrahere, donec et quousque ipse Johannes inhabilis et inydoneus choro, per successum temporis, efficiatur. Promisitque eidem suo filio, durante dicto tempore, de camisiis, caligis et aliis paribus indumentis providere.

Nicholaus (fs. Bertrand) : 1530, id., fol. 137.

Domini receperunt Nicholaum, filium Bertrand, in unum puerorum chori, seu choralium, cautione nulla prestita, quia orbatus parentibus.

Filius barbitonsoris : 1533, id., fol. 183.

---

²¹ Pottier wordt, 22 mei 1577, voorgesteld voor de prebenda primae missae : *Id.*, fol. 111-112.

Comparuit ... (geen naam) barbitonsor, cuius filium domini receperunt in puerum chori, seu choralem. Quique promisit, in manibus mei notarii (S. de Capella), puerum suum ab ecclesia non amovere, nec per alium hoc procurare facere, tamdiu dictus puer ydoneus fuerit ad in ea qualitate ecclesiae serviendum.

Joannes de Cock : 1541, K.A. 1539-1558, fol. 11v.

Eadem die (6 april) fuit receptus in choralem Joannes de Cock, filius Joannis, de Menenis, et fideiussit pro et nomine patris seu parentum probus vir magister Symon de Capella, de non auferendo iuvenem quamdiu posset et valeat servire ecclesiae, promittendo casu quo fugam ceperit, sese iuvenem restitutum ubi posset et valeat apprehendi.

1544, id., fol. 60.

Comparuit coram dominis capitulariter congregatis, dominus Anthonius Galli, magister cantus, qui declaravit ibidem quod Joannes Cock, choralis, deficeret in voce, petens nomine quo supra aliquam gratuitatem fieri prefati Joanni. Domini desuper ordinarunt mittat magister cantus litteras predicto Joanni ad finem ut tradatur eidem filius, et pro gratuitate et in favorem studii sui domini consenserunt Joanni de Cock VI lb. gr. per receptorem solvendum ex bonis choralium ¹.

Joannes Greyndolf : 1542, id., fol. 32.

Petente domino Petro Vandebussche, receptore choralium, dominis, capitulariter congregatis, si placeret subveniri debilitati membrorum Joannis Greyndolf, choralis, domini ordinarunt subveniatur choralis per chyrurgum.

1543, id., fol. 32v.

Declarante Domino Petro Vander donck, curato, quod magister Judocus non valeret curare Joannem Greyndolf choralem, domini attendentes quod non posset servire ecclesiae... ordinarunt absolvatur ab officio choralium, cum intimatione, parentibus facienda.

Joannes Ploquyn : 1544, 24 mar., id., fol. 55v.

Domini, in eorum loco capitulariter congregati, attenti debili fundamento grammaticae quod habet Joannes Ploquyn, eorum choralis, et quod vox eodem iam deferat, huiusmodi est quod intuitu boni servitii, per eundem decem annis continuis ecclesiae et dominis impensi, unanimiter consenserunt quatenus prefatus Joannes mitteretur Warecootum vel Gandavum in domo Fratrum, causa studii spatio unius anni, expensis massae choralium vel comitatis.

1544, 25 april, id., fol. 56.

1. In de K.A. 1539-1558 komt als resignierend kanunnik Johannes de Cock voor (fol. 171v.). Er zijn te weinig gegevens om deze naam met de hier besproken choraal in verband te brengen.

Concludimus a pluralitate vocum quatenus Joannes Ploquyn, quondam choralis, disponatur ad studium in hoc oppido Brugensi cum magistro Joanne Gheldre, si fieri posset, sin autem apud magistrum Adrianum in Eccloo; deputantes interim honestos viros Joannem Egidii et Marcum Maes, una cum secretario (A. Ferret) adeundum prefatum magistrum Joannem, ut sciant extremam solutionem pro mensa prefati Joannis choralis ².

Lucas de Vischere: 1544, id., fol. 59v.

Promisit Henricus de vischere non auferre Lucam suum filium, receptum in choralem, tamdiu quam poterit servire ecclesiae, et casu quo fugam ceperit, eundem restituere, si apprehendi possit.

Egidius N. - Joannes Heylle: 1545, id., fol. 70.

Domini in eorum loco capitulari congregati, intuitu charitatis Egidio quondam choralis, ad opus unius tunicae talaris, ubi apud magistrum Vander Donck, curatum, servitium sibi acquisiverit, VI lib. gr. exigerunt a patre Joannis Heylle, junioris choralis. Deputantes honestos viros Alardum de Cerf, altae missae, et Joachim Rychafort, respective canonicos, ad petendum summam, et in casu refutationis per predictum patrem, domini ordinarunt reddatur patri filius, quam quidem non videtur utilis ad serviendum ecclesiae ³.

Georgius Toor (Martins): 1545, id., fol. 70v.

Recepimus Georgium Toor, filium Lubberti Martins, in choralem, salvo fideiussu de non auferendo eundem tam diu quam poterit servire ecclesiae, atque ea conditione quod prima tunica, qua vestietur, solvatur per parentes choralis, cum suis pertinentiis.

Joannes Cambier: 1548, id., fol. 98v. ⁴.

Recepimus Joannem Cambier, filium Jacobi, in choralem, magistro cantus constituyente se fideiussorem de restituendo eundem, casu quo fugiat.

Ancelmus N.: 1548, id., fol. 98v.

Domini in eorum loco capitulari congregati, de speciali gratia et attento diligenti et bono servitio per Ancelmum, choralem ecclesiae et ipsis impenso et facto, concesserunt eidem pro gratuitate ad opus

2. De goedkeuring van Jan van Gelder: *Id.*, fol. 56v.; het jaar erop werd nogmaals voor een jaar betaald. 2 juni 1545, *Id.*, fol. 65v.

3. Vijf maand vroeger was het terugwinnen van de uitgave voor deze tunica, uitdrukkelijk als voorwaarde gesteld bij het aanvaarden van J. Heylle (*Id.*, fol. 65v.). De naam van de kanunnik Rychafort, Joachim, komt in de K.A. voor vanaf 1536. Wellicht kan familie-relatie met Willem en Jan, leerling van Josquin Desprès, worden achterhaald.

4. Vergelijk D. Vande Castele, *a.w.*, blz. 147: Cambier zou tot de meer bekende musici behoren uit de 16e eeuw.

scholae 4 lib. gross. pro duobus annis, in quatuor terminis solvendum, conditione quod singulis terminis tenebitur mittere dominis de capitulo attestationem principalis magistri scholarium super continuam visitationem scholae atque residentiam in eadem.

Judocus, fs. Judoci chyrurgi : 1549, id., fol. 102.

Ordinamus probet magister Judocus chyrurgus, lesionem sui filii choralis proveniente ex percussione magistri cantus, vel aliis duris tractationibus, et tunc fiet prout de iure ⁵.

A. Poulet : 1553, id., fol. 169.

Dominus decanus et capitulum receperunt Adrianum, filium Caroli Poulet, parochiani in Thoraut, in choralem eorundem, ad serviendum ecclesiae ut choralis ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris ⁶.

A. Le Febure : 1554, id., fol. 187v.

Domini receperunt Adrianum Le Febure in choralem, ordinantes receptori comitatis quod satisfaceret magistro cantus expensa oris eius a tempore quo ipse Adrianus apud magistrum cantus mansit

G. Bonteflour : 1554, id., fol. 193.

Dominus decanus et capitulum ordinaverunt domino Alardo de Cerf, eorum receptori, dare duas libr. gr. et unum par caligarum et calceorum in favorem studii Georgi Bonteflour, qui XII annis fuit choralis ecclesiae et inde, ex defectu vocis, dimissi; ex hoc pro primo anno declarantes quod pro continuatione studii ad secundum annum erunt acti juxta bonum repertum, quem sint audituri de eo in futurum virum.

1555, id., fol. 216

Venerabiles domini predicti ordinaverunt et concesserunt Georgio Bontefleur, nuper choralis, (quia ad decem annos servit ecclesiae), ex bonis comitatis duas libr. gr. ad continuandum suum studium in re litteraria pro futuro anno.

Petrus (de Armentières) : 1554, id., fol. 195v.

Venerabiles domini et decanus et capellanus, quod Petrus choralis infirmus, propter lesionem in dorso suo, est factus inhabilis ad inserviendum ecclesiae, neque spes est quod potest curari, attenta diligentia, ex mandato capitulis per expertum chyrurgum adhibita, ordinaverunt quod mitteretur ad ... (opengelaten), avunculum suum in Armanteria, in cuius bonis Petrus, tanquam heres debet succedere.

Eduardus ⁷ : 1554, id., fol. 195v.

5. Verdere nota's zie *Id.*, fol. 102v.-103; 171.

6. De tekst vervolgt met de verplichting, voor de vader, zijn zoon te kleden in hem niet weg te halen, *sub poena viginti quinque coronatorum ex auro*.

7. Wellicht dezelfde wordt in 1556 medisch verzorgd: *Magister*

Insuper admiserunt et receperunt Eduardum ... (opengelaten), puerum nativum Hollandia, in novum choralem.

Georgius Neyaert : 1555, id., fol. 216.

Domini acceptaverunt Georgium Neyaert, filium ... (opengelaten), de Vassenaere, in choralem ecclesiae cum onere solito, salvo quod pater fidem dedit super consuetudinem capituli, de non transferendo neque amovendo, sine consensu capituli.

Guillelmus (Rothornacens) : 1557, id., fol. 255.

Venerabiles dominus decanus et capitulum consenserunt quod Guillelmus, unus choralium, Rothornacens, vadat pro toto ad patriam. et frater eius reducat, ordinantes quod receptor daret unam coronam auream pro viatico suo.

Johannes de Quesne ⁸ : 1557, id., fol. 262.

Quia vox Johannis de Quercu, senioris choralis ecclesiae collegiatae Sancti Salvatoris, oppidi Brugensis, incipit deficere ad diutius servendum ecclesiae in musico, et idem Johannes constituebatur, in commemoratione aetatis adolescentiae, ad studium bonarum litterarum latinitatibus... et fiat in futuro aptus et capabilis ad statum ecclesiasticum... et domini prefati, habita consideratione ad servitium impensum ecclesiae,... ordinaverunt Jacobo Lucas, receptori capituli, quod daret in promptis Gerardo, patri Johannis, quattuor lib. par.

Simon vander Scheure ⁹ : 1557, id., fol. 265.

Domini receperunt Simonem, filium Jacobi vander Scheure, civis Brugensis, in choralem, salvo quod mater provideat illi de una toga, et promittat non auferre ab ecclesia quam diu, ut choralis, servire ecclesiae valebit.

Daniel (vander Mote) ¹⁰ : 1558, id., fol. 273v.

Domini admiserunt Danielelem, nepotem honorabilis viri magistri Danielis de Beckere, promotoris curiae Tornacensis, in choralem.

Petrus N. : 1560, juni, K.A. 1558-1571, fol. 47v.

Licentia verunt Petrum, maiorem choralium, ad festum beatae Ma-

---

Johannes de Duudsche, chyrurgus ... acceptavit curare Everardus Piersseune, choralem, huius ecclesiae de mala scabiae quam idem Everardus habet, et patitur in capite... (Id., fol. 238v., 246, 255) Hij wordt ontslagen in 1562 (K.A. 1558-1571, fol. 76) en krijgt een studietoelage voor 1 jaar, groot 1 pond gr. (Id., fol. 80v.).

8. Hij werd als choraal aanvaard op 24 dec. 1554 : *Decanus et capitulum receperunt Johannem, filium ... (opengelaten) De Quesne, de Valenchiennes, in choralem. (Id., fol. 203).*

9. Twee maand later wordt hij reeds doorgestuurd : *... patitur et laborat herma (of humore) (Id., fol. 267v.).*

10. Waarschijnlijk Daniël vander Mote, over wie in 1564 (*Id.*, fol. 112) gezegd wordt dat hij door zijn vader, tegen de wil in van het kapittel, werd weggehaald.

riae Magdalенаe prope futurum, et consenserunt quod deferat secum tunicam rubei coloris cum pallio et duabus camisiis.

1560, sep., id., fol. 50.

Consenserunt domini quod Petrus ... (opengelaten), senior choralium, recedat et maneat cum custodia ecclesiae parochialis Sancti Jacobi, oppidi Brugensis, et donaverunt illi optimam tunicam choralium, sine caputio, et consenserunt quod receptor choralium faciat eidem confici par novarum caligarum et calceorum.

Alexander de Bois : 1560, id., fol. 51.

Venerabiles domini receperunt Alexandrum de Bois, de Bethunatum, in choralem, salvo cautione consueta.

1565, id., fol. 144.

Domini donant Alexandro ... (opengelaten), seniiori choralium, attempta prope defectione vocis, tres lib. gr. ad biennium, ad studendum in re litteraria ¹¹.

Jacob Blandein : 1562, id., fol. 77v.

Domini acceptaverunt Jacobum, filium Ludovici Blandein, pictoris, in choralem, et idem Ludovicus promisit eundem Jacobum suum filium, quamdiu habeat vocem congruam ad cantandum, non amovere neque ad alium locum transferre sine licentia dominorum decani et capituli, sub poena decem coronarum ex auro ¹².

Valentinus Jordaen : 1563, id., fol. 94v.

Venerabiles domini decanus et capitulum receperunt in choralem Valentinum Jordaen, natum ex Ardenburch, et dominus Petrus Jordaen, capellanus in nostrum dominicatum Ardenburgensem, promisit quod pro propria vice in suo adventu ad servitium choralis vestietur, pro more ecclesiae, utque nova tunica, pallio, indusiis et bareto.

Christianus de Moor : 1563, id., fol. 118.

Venerabiles dominus decanus et cepitulum acceptaverunt Christianum, filium Egidii de Moor, parochiani in Beveren, prope Roslarum, in choralem.

1573, K.A. 1571-1594, fol. 36.

Domini donant Christiano ... (opengelaten), seniiori choralium ecclesiae, destituto propter mutationem vocis, quattuor lib. gr. ad se intertenendum et frequentandum scholas in latinis litteris.

1574, id., fol. 59v.

Domini receperunt honestum iuvenem Chrisianum de Moor, olim choralem ecclesiae, choristum, cum duplici stallo.

11. Zie tevens *Id.*, fol. 147v.

12. Eigenaardig genoeg zegt een tekst uit 1563 : *domini continuerunt Ludovicum... in choralem usque ad festum Paschae*, dit wegens de vele werkzaamheden van zijn vader : *Id.*, fol. 95. Zie tevens *Id.*, fol. 95v.

Egidius de Roucourt : 1565, mar., K.A. 1558-1571, fol. 143v.
 Venerabiles domini decanus et capitulum... acceptaverunt Egidium, filium Johannis de Roucourt, in choralem ecclesiae, sub conditione cauta quod, si non invenietur congruere ad inserviendum ecclesiae pro chorale, quod poterunt eum licentiarie infra annum aut biennium, in quo honorabilis dominus Guillelmus, magister choralium ecclesiae cathedralis Sancti Donatiani, consanguineus dicti Egidii, consensit et promisit vestire.

1565, mei, id., fol. 148.

Domini consenserunt quod Egidius, filius Johannis de Roucourt, nuper acceptus pro chorale cognatus domini Guillelmi de Roucourt, magistri choralium ecclesiae Sancti Donatiani, transferatur alio, absque poena adiecta.

Martinus (vande) Vileuse : 1565, id., fol. 148.

Domini recipiunt Martinum, filium Michaelis vande Vileuse, civis Brugensis defuncti, pro chorale¹³.

1584, K.A. 1571-1594, fol. 152.

Comparens in capitulo Martinus Vileuse juvenis, petens obnix sibi in dominis concedi habitum, necnon frequentationem chori, tanquam cantor, et gaudere de fructibus, ut alii dictae ecclesiae cantores.

Ambrosius vander Beke : 1567, K.A. 1558-1571, fol. 219.

Domini concedunt et donant Ambrosio, antiquiori choralis, qui XII annis tanquam choralis, servivit ecclesiae... tres lib. gr. annum, per biennium, ad studendum in aliquo studio, cum conditione quod continuabit studium ad biennium, et sedulo studeat.

1569, id., fol. 223v.

Ordinamus Jacobo Lucas, receptori capituli, quod solvat magistro Guillelmo Lienkercke, pedagogo in Brugis, triginta sol. gr. ad causam expensorum oris et mercedis, erudiendi Ambrosium vander Beke, nuper choralem, in re litteraria¹⁴.

Philippus Patijn : 1569, id., fol. 218v.

13. Zie borgstelling door J. Holdere, knopmaker, en P. Malines, pelleslager : *Id.*, fol. 148.

14. Vander Beke wordt in 1567 (*Id.*, fol. 190-190v.) verzorgd «van tquaet in syn hooft», waarvoor de chyrurgijn Pieter de Duudsche, hij bewoonde in de Korte Vuldersstraat, een huis van het kapittel, een garantie moet geven dat het «een jaar sal blijven ghenesen, zonder wedere te commene». — Ook in 1570 en 1571, wordt, net als in 1567 en 1569 een subsidie gegeven voor zijn onderricht in *lingua latina* (*Id.*, fol. 234v., 239v.). In mei 1571 wordt hij aanvaard in *choristum... ad spatium trimestris, per modum probationis an eius vox cantando in mutatione meliorabitur et sonora efficeretur* (K.A. 1571-1594, fol. 3v.).

Comparuerunt coram venerabilibus et honorandis dominis magistro Dionysio Paullin, decano, Petro de Cucynyc et Maillardo Bitereel, canonicis, nomine capituli, constitutis; honesti viri dominus Adrianus de Landsheere, presbyter, capellanus curatus ecclesiae Sancti Jacobi, et Petrus Verbiest, monetarius, qui constituerunt se fideiussores pro et nomine Jacobi Patijn, civis Brugensis, de et super eo quod ipse Jacobus non amovebit neque transferet ac abducat Philippum, suum filium, acceptum in choralem.

Nicolaus Ghillebo : 1570, id., fol. 226.

Venerabiles domini donant Nicolao ... (opengelaten), seniori choralis, licentiando in Pascha proxima, intuitu et respectu sui servitii multis annis diligenter ut choralis prestiti ecclesiae Sancti Salvatoris Brugensis, easdem (tres) lib. gr. solvendum per unam lib. gr. annuum ad triennium, in favorem studii aut artis mechanicae ¹⁵.

Philippus Flamme : 1570, id., fol. 226.

Domini receperunt pro novo chorale Philippus Flamme, fratrem magistri choralium, qui veniet ad residentiam in servitio choralis in festo Paschae proximo, cum conditione quod parentes illius dabunt primam tunicam talarem.

Johannes Waeye : 1572, K.A. 1571-1594, fol. 24v-25.

Domini receperunt Johannem, filium Judoci Waeye, civis Brugensis, parochiani huius ecclesiae, in choralem.

1579, id., fol. 141v.

Domini licentiant Johannem Waeye, choralem de suo servitio.

Antonius Ymmesuene : 1573, id., fol. 35v.

Venerabiles domini decanus et capitulum promiserunt acceptare Antonium, filium Pauli Ymmesuene, civis Brugensis, in festo Johannis Bapt. proximo, in choralem ecclesiae, ad experiendum ad annum, utrum erit habilis et idoneus ad serviendum ecclesiae tanquam choralis necne, et post experientiam ad annum, promiserunt absolute declarare an manebit acceptatus vel recusatus, et mater dicti Antonii, praesens in capitulo, promisit constituere suum filium, Anthonium predictum, apud magistrum cantus usque ad festum beati Joannis Bapt. proximum.

Johannes Treshault : 1575, id., fol. 75-75v.

Venerabiles dominus decanus et capitulum ...concedunt magistro Gregorio Treshault, magistro cantus eius ecclesiae collegiatae, duas lib. decem par. ad ratam dimidi mensis... ad causam expensorum victus novi choralis sui filii ¹⁶.

15. Zie *Id.*, fol. 227, en K.A. 1571-1594, fol. 23 en 27 : nog in 1572 wordt deze belofte gehouden, *in favorem studii*.

16. Gezien Treshault zelf geen borg wilde staan voor zijn zoon,

Jacob van Eertrycke : 1578, id., fol. 127v.

Domini recipiunt Jacobum van Eertrycke in choralem ecclesiae.

Franciscus Minne : 1580, id., fol. 145v.

Domini ordinant solvi per Jacobum Lucas, receptorem capituli, cuidam Jacobo Minne, patri Francisci Minne choralis, summam trium lib. gr. ratione et ad causam alimentationis semestris dicti Francisci sui filii ¹⁷.

Adriaen Gaspoel : 1585, id., fol. 162v-163.

Alzoo Lucie, filia Franchoys Weyts, huusvrauwe van Me. Jan Gaspoel, compareerde int capittle, verzochte aen myn voornoemden heeren dat hemlieden zoude believen te accepteren Adriaenken, hare zonen, om hemlieden te dienen als corael.

Claeys van Houtte : 1590, id., fol. 203.

Myn heeren Dekene ende Capitele hebben anghenomen als corael Claecken, tkindt van Claeys van Houtte voor den tyt van een jaer, ende daer thouden, indient mynen voornoemden heeren ghelieft ende tzelfve kindt hemlieden annestaet, zullen tzelfve noch vermeughen te houden als corael den tyt van noch drye jaeren zonder eeneghen andren coste by mynen voornoemden heeren daerof te draghen dan van leeren ende schoolghelt.

Guilliaenken de Crane : 1590, id., fol. 203.

Myn heeren ende Capitele hebben anghenomen als corael Guilliaenken, tkindt van Philips de Crane, voor den tyt van eenen jaere.

1593, id., fol. 219.

Myn heeren dekene ende Capitele hebben van nieuws aneveert Guilliaenken, zoone van Philips de Crane.

---

zal het kapittel eerst beslissen zijn zoon te verwijderen (*Id.*, fol. 80-81, 88) en daarna zullen de kanunniken A. Dierkens, H. Coene, F. Folcke en P. Coquel als borgstellers optreden (*Id.*, fol. 92), met de voorwaarde dat Johannes *ad octo annos continuos* in dienst moet blijven.

17. Minne wordt, 14 nov. 1588, als zanger aanvaard (*Id.*, fol. 190), in 1588 als kanunnik *prebendae subdiaconalis* (*Id.*, fol. 191). In 1590 treedt hij op als leraar voor de chorale Van Houtte en De Crane (*Id.*, fol. 203v.).